БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 51 (10419) | 1964 оной февралиин 29, суббото | Сэн 2 мүнгэн

Буряад оронойнмнай ниислэл Улаан-Үдэ хото до РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани мүнөөдэр нээгдэхэнь. Үргэн уужам Россингаа Федерациин олон нютагуудһаа суглараһан композиторнууд, хүгжэмшэдые халуунаар амаршалаад, ажал хүдэлмэридэнь амжалта хүсэе!

Москвaһаа мэдээсэнэ

Монгол арадай эльгээһэн аха дүүгэй амаршалга

Хани барисаан, харилсан туһалалсалга тухай договорой, экономическа болон соёл культурын холбоо барисаан тухай хэлсээнэй баталагдаһаар 18 жэлэй ойн гүйсэһэнтэй дашарамдуулан, нүхэд Н. С. Хрущев, Л. И. Брежневтэ нүхэд Ю. Цеденбал, Ж. Самбу телеграмма эльгээгээ.

Монгол арадай аха дүүгэй халуун амаршалгые Ю. Цеденбал, Ж. Самбу, совет арадта дамжуулһан байна. Договор болон хэлсээ баталһан бэлэр МНР СССР хоёрой хоорондохи хани ёһоной харилсаанай түүхын хүгжэлтэдэ шухала гата болоһон байгаа гэжэ тэдэнэр онсолон тэмдэглэнэ. Социалис оронуудай арадуудай барисаа аха дүүгэй хамта холбоо саашадань бэхижүүлэн хүгжөөхэ, социалис нэгэдэлэй оронуудай бодолхэйн коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлые болон нягта эбтэй бэхижүүлхэ, марксизм-ленинизмын агууехэ үзэл суртал арюун сэбэр байлгые хамгаалха, арадуудай эб найрамдал болон аюулгүй байдал аршалан хамгаалха зорилгоор Советскэ Союзай алдарта Коммунис партиин, үнэн сэхэ марксист-ленинец нүхэр Н. С. Хрущев түрүүтэй ленинскэ Центральна Комитедэйнь гаргадаг эсэшэ ядашагүй хүсэлэл оролдолгые, хүсэ сэхэ, сэсэн мэргэн алхамнуудые Монголой Арадай-революционно парти, бүхы монгол арад ехээр һайшаан дэмжэнэ гэжэ телеграмма соо саашань хэлэгдэнэ.

Энэ гайхамшагта удэртэй дашарамдуулан, МНР-эй гадаада хэрэгүүдэй министр М. Дүгэрсүрэн СССР-эй Гадаада хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкодо амаршалгын телеграмма эльгээгээ.

(ТАСС).

„Космос—25“ ниидэбэ

ТАСС-ай мэдээсэл

Газарые тойрон дабшаха «Космос-25» гэжэ ээлжээтэ хэмэл одон 1964 оной февралиин 27-до Советскэ Союзда табигдаа.

1962 оной мартын 16-да ТАСС-ай соносхоһон программын ёһоор замбуулинай дайдые саашадань шэнжэлхэдэ хэрэгтэй болохо научна аппаратуратай хэмэл одон дээрэ тодхогдоһон байна.

Хэмэл одон замдаа гараа:

- түрүүшээр 92,27 минутын турша соо газарые тойрожо;
- газарай нюруунһаа эгээн холо зайн (апогей) 526 километр;
- эгээн дүтэнь (перигей) 2.. километртэ;
- экваторһаа 49 градус хазайһан замаар ниидэнэ.

Научна аппаратураһаа гадна хэмэл одон дээрэ нимэ юумэнүүд бии:

- 90,022 мгагерцын частотоор хүдэлдэг радиопередатчик;
- замыень наринаар хэмжэхэ радиотүхеэрэлгэ;
- приборнууд болон научна аппаратурын хүдэлмэри тухай мэдээнүүдые газарта дамжуулдаг радиотелеметрическэ оньһото түхеэрэлгэнүүд.

Хэмэл одон дээрэ тодхогдоһон аппаратура гэмгүй һайнаар хүдэлнэ.

Ерэһэн мэдээсэлнүүдые согсолхо-тоололгын центрнүүд хүлээн абажа байнхай.

СССР КНДР хоёрой худалдаа наймаанай харилсаан тушаа

СССР КНДР хоёрой худалдаа наймаанай делегацинуудай хоорондо Пхеньянда урагшатай хэлсээн болоо. 1964 ондо хоёр ороной хоорондо худалдаа наймаа эрхилхэ тухай протоколдо февралиин 27-до гар табигдаа.

Советскэ Союз машина болон түхеэрэлгэнүүдые, нефтепродуктнуудые, хлопок, хара болон үнгэтэ металлһаа бүтээгдэһэн прокат, ферросплавууд, шэнүүд, химическэ эд бараан, автотракторна шинэ, промышленностьда хэрэгтэй бусад бараануудые Корейн Арадай-Демократическа Республикада худалдаха болоо. КНДР руда, өөрын ондоо элдэб ашагта малтамалнуудые, үнгэтэ болон хара металл, электроизолятор, магнезитовэ клинкер, кальциин карбид, хлорой извёосхо, набшаһан тамхи, яблоко болон бусад эд бараа манай орондо худалдаха юм.

Иигэжэ бараа андалдан абалсалга СССР КНДР хоёрой хоорондохи худалдаа наймаанай болон экономическа холбоо саашадань бэхижүүлгэдэ, совет болон корей арадуудай хоорондохи хани барисаа бэхижүүлгэдэ туһалха байна.

(ТАСС).

ЖЭНХЭНИ АЯЛГАТАЙ ХҮГЖЭМЭЙ ЗЭДЭЛХЫН ТҮЛӨӨ

ТЭЭ МЭНДЭ аяар холын Исэнгын совхозой Алтанай гүүртын һаалишадай ажалайнгаа һүүлээр улаан булан соо суглараад, үдэрэйнгөө дүн, үбһэ хулһан тухайгаа яаралгүйхэнярилдажа һуутарнь, гэнтэ радиоприёмнигой тэбхэрхэн хайрсаг сооһоо жэнхэни аялгатай буряад хүгжэмэй зэдэлшэхэдэ, баран үгэ хүүрээ хуряажа, хүдэлхэеэ болёод шагнаархашабад. Концертын дүүрэһэн хойно:

— Ямаршье арюухан аялга гээшэб. Арадаймнай аялга зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэжэ шададаг даа.

— Теэд зарим дуунуудайнь аялга яагаа гажа буруу юм. Буряад дуун гэхээр бэшэ даа.

— Эдэ дуунуудые гурбадахи жэлээ шагнанабди, шэнэ дуунуудые хүгжэмшэднай найруулна, зохёоногүй гээшэ гү даа,— гэһэн хөөрэлдөөнүүд эхилшэбэ.

Үнэхөөрөөшье, энэ хөөрөө шагнажа һуухадаа түрэл арадайнгаа хүгжэмдэ дуратайеынь, хүгжэм ойлгодогыень тэмдэглэхэ дахин дахин хүсэл түрөө бэлэй. Харин арадаймнай сээжэһээ хэды һайхан аялга дуунууд үдэр бүри мүндэлэн түрэнэб! Мүнөө энэ гайхамшагта сагта гүн сээжын гоё һайхан дуунуудай түрэжэ байһан ушарншье ойлгосотой даа. Манай композиторнууд, хүгжэмшэд эдэ аялгануудыень абажа, шэнэ шэнэ элдэб жанрай хүгжэмтэ зохёолнуудые бэшэжэл байдаг ха юм. Мүнөөдэр манай республикын ниислэл хото Улаан-Үдэдэ нээгдэхээ байгаа РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани хадаа түрэл арадаймнай хүгжэмэй культурын хүгжэлтые, түйлалта, алдуу дутуунуудыеншье али али талаһаань хаража үзөөд сэгнэлтэ үгэжэ, саашанхи хүгжэлтынь шата замые тодорхойлхо арюун зорилготой. Энэ ушар хадаа гүнзэгы удха шанартай гэжэ онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Яахадааб гэхэдэ, оройдоол 25 жэлэй саана өөрын мэргэжэһэн хүгжэмэй культурагүй, харин нэгэл хоолойн хухалга дахаһан дуунуудтай байһан манай арад энэ богони болзор соо арбаад жэнхэни оперо, хэдэн баледүүдтэй, симфонинуудтай, тодорхойлбол, жанр бүхэнэй хүгжэмтэ зохёолнуудтай болоо бшуу. Оронойнмнай ниислэл хото Москвада хоёр удаа үнгэргэгдэһэн литература болон искусствын декаданууд дээрэ тус хүгжэмтэ зохёолнууднай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн, манай республикада мэргэжэһэн хүгжэмэй бии болоһон ушар һэжэг ажаггүйдэ тоологдоһониинь хэндэшье мэдээжэ. Өөрын хүгжэнги хүгжэмэй культуратай болохо хэрэгтэмнай нэн түрүүн ородой хүгжэмэй культура ашагүй ехэ нүлөө үзүүлһэн, ород хүгжэмшэдэй хэшээл оролдолгын, халуун талархалай туһаар буряад композиторнууд, хүгжэмшэд урган гараһан, мэргэжэһэн байна. Эндэ суута композитор В. Глиэрэй, композиторнууд М. Фроловой, П. Берлинскиин, Л. Книпперэй, Б. Майзелиин болон бусадай нэрэнүүдые баяр баясхалантайгаар, хүндэлэн дурдангүй гарамаар бэшэ. Дурдагдаһан бэлигтэй хүгжэмшэдэй буряадай түрүүшын хүгжэмтэ-драмын театр эмхидхэхэ, түрүүшын хүгжэмтэ зохёолнуудые бэшэхэ хэрэгтэ горитойхон хубитаяа оруулһан ушарые мартажа болохо аал?!

Жэшээлхэдэ, В. Глиэр аяар хорёод онуудта «Буряадай баатарлиг марш», тиихэдэ М. Фролов «Энхэ Булад баатар» гэжэ буряадай түрүүшын оперо бэшэһэн байна.

Тэдэнэйл табиһан үндэһэн дээрэ буряад хүгжэмэймнай культура хүгжөө ха юм. Мүнөө манай республика соо хэдэн мэржэһэн композиторнууд урган гараа. Тэдэнэй тоодо РСФСР-эй искусствонуудай габьяата ажал ябуулагшад, композиторнууд Б. Ямпилов, Д. Аюшеев, Ж. Батуев гэгшэд ороно, тэдэнэй нэрэ гансашье буряад нютаг соогоо бэшэ, харин бүхы орон соогоо мэдээжэ. Тэдэнэй хойноһоо бүхэли бүлэг бэлигтэй залуу уеын хүгжэмшэд дабшана. Мэдээжэ, залуушье композиторнуудаймнай бэшэһэн элдэб жанрай хүгжэмтэ зохёолнууд гансашье республика соогоо бэшэ, мүн оронойнмнай театрнуудай сценэ дээрэ табигдаха, Бүхэсоюзна радиогоор дамжуулагдаха, симфоническа оркестрнүүдээр гүйсэдхэгдэхэ зуураа, муу бэшэ сэгнэлтэдэ хүртэнэ. Жэшээлхэдэ, Б. Ямпилов Л. Книппер хоёрой бэшэһэн «Арюун Гоохон Ангар дүүхэй» гэжэ балет Буряадай литература, искусствын декадын үедэ үндэр сэгнэлтэдэ хүртэжэ, оронойнмнай зарим оперо болон баледэй театрнуудай сценэ дээрэ амжалтатайгаар табигдаһаар. Мүн Д. Аюшеевэй «Анда нүхэд» гэжэ оперо һайн сэгнэлтэдэ хүртөө. Буряад композиторнуудай симфоническа зохёолнуудшье, зарим дуунууд олондо һайшаагдана. Манай хүгжэмэй культурын эдэ бүхы түйлалтанууд имагтал ород, буряад композиторнуудай, хүгжэмшэдэй хани ёһоной творческо нүхэсэлэй ашa үрэ мүн гэжэ дабтан хэлэхэ ушартайбди. Тиин болохоёо байгаа РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани хадаа хүгжэмшэдэймнай хани барисаае үшөө батадхахаһаа гадна, буряад композиторнууд, хүгжэмшэдэй аха нүхэдэйнгөө үмэнэ бариха ехэхэн шалгалта болохо байна бшуу. Тиимэһээнь лэ манай композиторнууд, хүгжэмшэд энэ гүнзэгы удха шанартай хэрэгтэ үнинһөө хойшо эршэмтэйгээр бэлдэээ.

Гэхэтэй хамта манай Буряадай композиторнуудай холбооной ажалда бии байгаа зарим тэды дутуу дунданууды дурдангүй гаража болохоор бэшэ. Нэн түрүүн залуу композиторнуудай ургалтын асуудалнуудые анхарамаар. Үнэхөөрөөшье, композиторнуудаймнай ургалта мэлхэйн алхамаар дабшана гэхэдэ алдуугүй. Энэ юун дээрэһээ дулдыданаб гэхэдэ, Буряадай композиторнуудай холбооной хүтэлбэри залуу уеынгөө ажалда, ургалтада анхарал багаар хандуулна, сэхынь хэлээ һаа, тоогүй гээшэ. Энээн тухай суглаа хуралнууд дээрэ нэгэтэ бэшэ хэлэгдээшье һаань, һүүлэй жэлнүүдтэ С. Манжигеевһээ бэшэ залуу хүгжэмшэд композиторнуудаймнай зэргэдэ жагсаагүй зандаа. Гэтэр бэлигтэй залуушуул, жэшээлхэдэ, Ч. Павлов, К. Раднаев, Д. Яхунаев, Б. Цырендашиев болон бусад манда олон шуу. Тэдэнэй зохёолнууд, илангаяа дуунуудынь үргэн арад зоной сээжэ зүрхэнэй шэмэг болон оронхой. Манай композиторнуудай холбооной дэргэдэ бэлигтэй эдэ залуушуулһаа бүридэһэн секци эмхидхэбэл, ехэ һайн һэн гэһэн дурадхал нэгэтэ бэшэ оруулагдаа юм. Тус дурадхалые анхармаар гэжэ һанагдана. Энэ шухала асуудалда болохоёо байгаа нүүдэл секретариат онсо анхаралаа хандуулха бэзэ гэжэ найдагдана.

Хэрбээ зарим жанрай, жэшээлхэдэ, дуунай яһала хүгжэнги байгаа һаа, нүгөө зарим жанрай хүгжэмтэ зохёолнууд анхарагданагүй гээшэ ха. Инструментальна зохёолнууд, фортепьянна пьесэнүүд огто үгы шахуу, байхадаашье жэнхэни буряад аялга үндэһэлөөгүйнь харамтай. Олонхи ушарта, илангаяа залуу композиторнууд бэшэ бэшэ жанрай зохёолнуудые бэшэжэ шадахашье һаа, гансал дуу бэшээд һуудаг юм. Энэнь тэдэнэй юрэнхы хүгжэлтэдэ һаад тойбо ушаруулна гэжэ хэлэмээр. Эдэ, мүн бусадшье алдуу дутуунууд, илангаяа хүгжэмтэ зохёолнуудай шанар тушаа, найруулгын дутуу дунданууд тушаа РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани дээрэ нюур харалтагүй, сэхэ гүнзэгы хөөрэлдөөн болохо бэзэ гэжэ хүлеэгдэнэ.

Манай буряад арад түрэл жэнхэни аялга хүгжэмдөө аргагүй дуратай гэжэ дээрэ хэлээ һэмди. Коммунизм байгуулжа байһан арад зонойнгоо урган һалбарһан оюун бодолой эрилтые гүйсэд хангама элдэб жанрай хүгжэмтэ зохёолнуудые манай композиторнууд саашадаашье амжалтатайгаар бэшэхэ бэзэ гэжэ этигэхэ зуураа, хүндэтэ айлшад, аха нүхэд болохо ородой композитор, хүгжэмшэдые Байгалайнгаа үмэнэхи хизаарта халуунаар амаршалжа, секретариадай заседанида амжалта хүсэе.

КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

Булаг, горходоо бултыень ашаглая

Үүсхэл гаргаһан колхоздо

Манай Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин ажалшад КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэриие амжалтатайгаар бэелүүлхэ зорилгоор таряалан, сабшалангаа һайса уһалжа, үтэгжүүлжэ, 1964 ондо баян ургаса абаха тодорхой хэмжээ ябуулганууды хараалаад, ехэхэн социалис уялгануудые абаба. Абаһан уялгануудаа мүнөө бодото дээрэнь бэелүүлхэ хүдэлмэри хэгдэжэ байна.

Энэ жэлдэ колхознай уһалагдадаг газартаа 800 га шэниисэ, 200 га горох, 160 га саахарай свёкло, 400 га кукуруза, 40 га хартаабха, 5 га овощ тариха гэжэ шиидэнхэй. Хамтадаа 1565 гектар таряалан уһалхаар бэлдэжэ байнабди. Мүн 670 га сабшалан уһалагдаха юм.

Мүнөө 1.120 гектар таряалан уһалха һубаг, ханаабууд бэлэн. Уһа бүлэдэг хоёр станциин, уһа сасаха нэгэ түхеэрэлгын хүсөөр 338 гектар кукурузын газар ундалуулагдаха байна. Сабшалан уһалха түхеэрэлгэнүүд заһабарилагданхай.

Уһалагдадаг таряалангаа тусхай ээдтэй болгохо 8 звено эмхидхээд байнабди. Тэрэ тоодо гансахан ороохо таряа ургуулха зорилготой 2 звено, кукуруза-таряа, хартаабха-таряа, саахарай свекло-таряа ургуулха эньһожоруулагдаһан, тус тустаа 3—4 трактортай звенонууд байгуулагдаа. Звено бүхэн социалис уялгануудые абанхай.

Теэд уһалууриин системэнүүдһээ гадна, колхозоймнай газар дээгүүр олон булаг, горхонууд урдадаг, хабартаа һайрам нэмэжэ, бүришье харьялтараа урдадаг. Тиимэһээ тэдээн дээрэ тошон халяажа, хаалга боолто барижа, мүн лэ нилээд ехэ газар уһалжа болохо бшуу. Жэшээнь, һахюута горхон дээрэ хаалта барижа, энэ хабартаа 70 га сабшалан, 40 га кукуруза, 20 га шэниисэ уһалха гэжэ хэлсээд байнабди. Номтойхо гэжэ булагые хаажа, 50 га шэниисын газар уһалжа болохо. һүдэтэ голые хаажа, 70—100 га таряалан, 30 га сабшалан ундалуулмаар.

Эдэ булаг, горхонууд дээрэ хаалта бариха модо, шулуун бэлдэгдэжэ захалаа. Хабартаа — газарай гэдэхэлээр—3 бульдозер хүдэлгэгдэжэ, хаалтанууд бодхоогдохо юм. Энээндэ мүнгэ, зөөри ехэ гаргашалагдахагүй, харин аша үрэнь ехэ байна.

Жэжэ гол, горхонуудай уһые хэрэглэжэ, таряалан, сабшалан уһалха талаар манай колхозой үбгэд ехэ үүсхэл гаргана. Жэшээнь, Сугарагша Гармаев, Даша Цыбиков, Савостьян Григорьевич Куприянов гэгшэд һубаг татаха газар уһалха талаар ехэ дүй дүршэлтэй үбгэд. Эдэнэр миил нюдөөрөө хараад лэ хаагуур һубаг татабал уһан торосогүй ябахаб гэжэ мэдэдэг. Мүн тэдэнэр урдандаа эдэ горходой уһан яажа хэрэглэдэг байгааб гэжэ мэдэнэ бшуу.

Хайсагар гэжэ газарта мянгаад гектар уһалхаар хоёрдохи ехэ сөөрэм өөһэдынгөө хүсөөр тогтоохо гэжэ шиидээд, барилгын хүдэлмэри энэ жэлһээ эхилэгдэхэ юм.

Уһалагдадаг газартаа органическа болон минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ байнабди. Бүхыдөө энэ жэлдэ 500 тонно минеральна үтэгжүүлгэ абахабди. Тэрэнэй 90 тонно асарагданхай. Минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха склад барижа дүүргэхэбди. Мүнөө торхонь бэлэн, оройлхо хэрэгтэй. Энээндэ хэрэгтэй барилгын модон бэлдэгдэнхэй.

Мүн наг шэбхэ зөөхэ хүдэлмэри ябуулагдана. Кукуруза тариха газарта 8.400 тонно наг шэбхэ гаргагданхай. Үшөө эды шэнээн аргал шэбхэ зөөгдэхэ. Зүгөөр шэнэ аргалаа шоройтой холижо, академик Т. Д. Лысенкын заабаряар компост бэлдэхэ хүсэлтэйбди.

Хабарай тарилгада хэрэглэгдэхэ трактор, машинанууд бүхыдөө бэлэн болонхой. Минеральна үтэгжүүлгэ тарааха 5 машина, саахарай свёкло хуряаха 4 комбайн, тракторай өөрөө ондордог 5 тэргэ нэмэжэ абанхайбди. Тиимэһээ энэ жэлдэ хабарай тарилга амжалтатайгаар үнгэргэхэ дүүрэн аргатайбди.

Уһалуури, үтэгжүүлгэ һайнаар хэрэглэжэ, газараа шанартайгаар элдүүрилжэ, эрхим үрэһэ хэрэглэжэ, уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө 23 центнер шэниисэ, 150 центнер саахарай свёкло, 130 центнер хартаабха, 17 центнер горох, 450 центнер кукурузын ногоо ургуулха зорилго табигданхай.

Колхозоймнай малшадшье амжалтатайгаар ажаллана. һү һаалга нёдондонойхиһоо 2,5 дахин дээшэлээ. Мартын эхеэр гүрэндэ һү, мяха худалдаха түрүүшын кварталай түсэб дүүргэгдэхэ. Хонидой түл бараг һайнаар абтана.

Иигэжэ манай колхозой гэшүүд партиин ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэриие бэелүүлжэ захалба гээшэ.

Ч. МИТЫПОВ,
Калининай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.

Бэшүүр.

Нина Жигжитовада—вымпел!

Бэеэр багахан залуухан басаганиие Бахлайтын гүүртэдэ ерэбэл алдадгүй харахат. Нина Жигжитова нүхэдэйнгөө дунда эгээл залуу һаалишан гэгдэдэг. Тиигэбэшье, урданай хүдэлдэг дүршэлтэй һаалишадһаа зааханшье дутуугүйгөөр хүдэлнэ.

Байгша оной 40 хоногой туршада Нина өөрынгөө даадаг 13 үнеэнһээ 134 литр һү һаажа, совхоз соогоо гурбадахи һуурида гараба. Мүнөө Нина Жигжитовада — дамжуулгын вымпел барюулагдаба. Залуу һаалишан үнеэн бүриһөө үдэртэ 10—10,5 литр һү һаана.

Ж. Жанчипов.

Хори.
Хэжэнгын совхоз.

Залуушуул механизаторай мэргэжэлтэй болоно

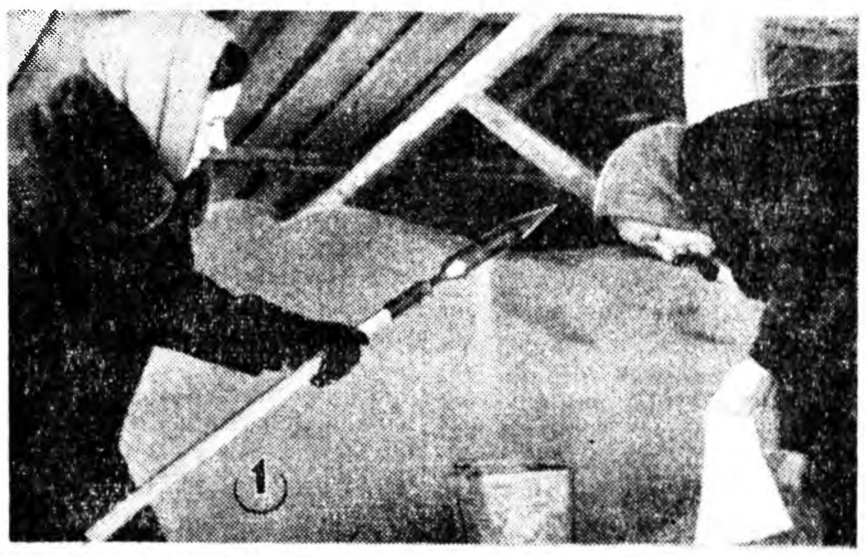
ХОРИ. Чисаанын совхозой хоёрдохи отделениинхид хабарай тарилгада эмхитэйгээр бэлдэжэ байнхай. Эндэхи механизаторнууд трактор, машинануудаа шанартайгаар заһабарилжа, дүүргэхэ дүтэлөө. Хүдэлмэриин үедэ үнинэй механизаторнууд Ж. Лыксыков, Ч. Санжижапов, Ц. Доржижапов гэгшэд оролдосотойгоор хүдэлнэ.

Заһабарилга дээрэ олон узелнууд ажаллана. Илангаяа мотоор заһабарилдаг үзелай механизаторнууд ажалаа бүтээсэтэйгээр эмхидхэжэ байнхай. Эндэхид үдэрэйнгөө даалгабариие хододоо үлүүлэн дүүргэнэ. Хүдэлмэриин халуун үедэ механик Дылык Дашицыренов ажалшадта хододоо туһалжа ,запасной частьнуудаар хангана.

Тиихэдэ Дунда-Худанай найман жэлэй һургуули дүүргэһэн залуушуул В. Дашиев, Д. Дамбаев, В. Дондоков, Л. Цыденжапов, Ц. Содномов гэгшэд энэ жэлдэ Нарһатын училищида һуража, механизатор мэргэжэлтэй болоод, трактор заһабарилалсажа байна. Тэдэнэр мүнөө жэлдэ совхоздоо трактористаар ажаллаха хүсэлтэй.

Ц-Д. Цырмаев.

Үрэһэнэй лабораториинхид ажахынуудаар ябана

1

Үрэһэнэй шанар шалгаха лабораториин хүдэлмэрилэгшэд һая болотор ажахынуудһаа асарагдаһан үрэһэ шалгаад лэ, өөһэдөө харангүйгөөр, тэды шэнээн таряан тиимэ шанартай гэһэн үнэмшэлгэ үгэдэг байһан. Харин энэ гурим партиин ЦК-гай февралиин Пленум дээрэ шүүмжэлэгдэһэн байна.

Нээрээшье, зарим ажахын хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд дээрээ ортоходоол, сэбэрлэгдэжэ эхилһэн үрэһэнэйнгээ залаае лабораторидо эльгээгээд, үрэһэмнай бүхыдөө сэбэрлэгдээ гэжэ мэдээсэдэг байһан. Мүнөө энээндэ эсэс табигдаха ушартай.

2

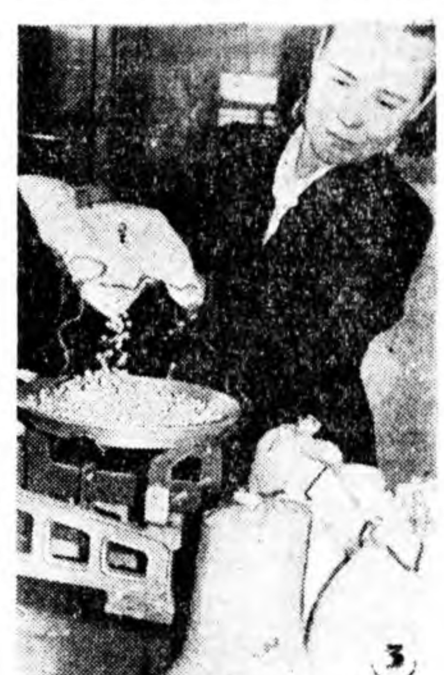
Үрэһэ шалгадаг лабораториин хүдэлмэрилэгшэд колхоз, совхозуудаар ябажа, бодото байдалыень хараха аргатай. Жэшээнь, Хяагтын үрэһэнэй лабораторидо 3 колхоз, 4 совхоз даалгагданхай. Тэндэ хамтадаа 4 лаборант ажалладаг.

Эдэ үдэрнүүдтэ тус лабораториин хүдэлмэрилэгшэд колхоз, совхозуудай складуудаар ябажа бүхы үрэһэ хүрэнгыень харана, шалгаха ороохоёо өөһэдөө абана.

Мүнөө колхоз совхозуудай үрэһэн нэгэ дахин шалгагдажа дүүрэнхэй. Тиихэдэ «Родина» колхозой, Пограничнa совхозой үрэһэн бараг һайнда тоологдоо. Хүдэриин совхозой, «Дружба» колхозой үрэһэн муу шанартай байшоо.

—Манай хүдэлмэриин халуун хаһа ерэбэ. Лабораториимнай хүдэлмэрилэгшэд колхоз, совхозуудай үрэһэ хүрэнгые тарилгын шанарта хүргүүлхэ гэжэ аһан шадалаараа оролдоно, — гэжэд, Хяагтын үрэһэнэй лабораториие даагша Кристинья Евдокимовна Шангина хөөрэнэ.

Нүхэр Шангина графигай ёһоор Хяагтын совхоздо хүрэжэ бүхы отделенинүүдэрнь ябажа, үрэһэнэй ямараар хадагалагдажа байһыень хараад, 4—5 жэжэхэн мэшээг соо ороохо хэжэ, шалгахаяа абаашаба.

3

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1) лабораториие даагша **К. Шангина** (зүүн гарһаа) Хяагтын совхоздо ерээд шалгахын тула үрэһэнэй ороохо абажа байна. 2) Лаборант **К. Игумнова** шэниисын үрэһэнэй шииг шалгана. 3) лаборант **А. Протасова** горохой хүрэнгэ шэгнэжэ үзэнэ.

С. Балдуевай фототекст.

СССР-эй болон Даниин харилсаа холбооной аша туһада

Советско-датска хамтын коммюникедэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев, Даниин премьер-министр Е. О. Краг февралиин 27-до Москвада гар табиһан байна. Даниин правительствые толгойлогшын 1963 оной февралиин 19-һөө 28 хүрэтэр СССР-тэ айншалһанай дүнгүүд коммюнике соо гаргагдаһан байха юм.

Коммюнике соо иигэжэ хэлэгдэнэ. Н. С. Хрущевтой Е. О. Крагай хөөрэлдэхэ үедэ, Советскэ Союзда болон Данида али алиндань хамаатай асуудалнууд, тэрэшэлэн уласхоорондын шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Сэхэ руунь хөөрэлдэжэ хэгдэһэн зүбшэл али али талынгаа хараа бодолые бүри һайнаар ойлгожо абаха хэрэгтэ туһалһан байна. Н. С. Хрущевой Данида аяншалан ошохоёо байһан, Е. О. Крагай Советскэ Союзда ерэһэн ушар Советскэ Союзай болон Даниин саашадаа бүри һайнаар үгэеэ ойлголсодог болохо, али бүхы талын харилсаа холбоо хүгжөөхэ хэрэгтэ туһалха гэжэ этигэжэ байһанаа хоёр тала элирхэйлэн мэдүүлһэн байна.

Оронуудай хоорондо арсалдаа зүрилдөөнэй гараха ябадалда хүргэдэг уласхоорондын асуудалнуудые амгалан ёһоор шиидхэхэ шухала гэжэ уласхоорондын байдалые зүбшэн хэлсэхэдээ, хоёр тала онсолон тэмдэглээ. Илангаяа Европодо бүгэдэ ниитын эб нарамдал бэхижүүлгэдэ туһалжа шадахаар шиидхэбэринүүдые гаргаха зорилготой оролдолгонуудаа һулаоуулхагүйгөөр шиидэнги байһанаа хоёр правительство гэршэлһэн байна.

Буу зэбсэг бүгэдэ ниитээрээ, хүсэдөөр хуряаха тухай, тэрэшэлэн ядерна зэбсэг туршалганuудые хорихо тухай асуудалаар һанамжануудаа мэдэлсэһэн байна. Даниин правительство өөрынгөө газар дээрэ ядерна зэбсэг оруулаагүй, оруулхашьегүй хүсэлэнтэй гэжэ ойлгожо байһанаа советскэ тала элирхэйлэн мэдүүлээ.

СССР Дани хоёрой хоорондо экономическа харилсаа хүгжөөлгэдэ коммюнике соо горитой анхарал хандуулагдаа. 1963 оной ноябрь һарада хоёророной хоорондо баталагдаһан удаан болзорой хэлсээн Советскэ Союз Дани хоёрой хоорондо худалдаа наймаа горитойгоор үргэдхэхэ арга олгохо ёһотой гэжэ тэмдэглэгдээ. СССР-эй захилаар Данида бүтээгдэжэ байгаашаһаа гадна, үшөө гурбан рефрижираторна судна Даниин Советскэ Союзда нэмэжэ бүтээхэ тухай шэнэ хэлсээн премьер-министр Е. О. Крагай айлшалха үедэ баталагдаа гэжэ мэдээсэгдэнэ.

Үтэгжүүлгэ гаргаха машина түхеэрэлгэнүүдые, мүн хорото химикадуудые СССР-тэ үгэлсэхэ хүсэлэнтэй байһанаа Даниин тала элирхэйлэн мэдүүлээ.

Даниин мал ажал болон газар таряалангай ажахытай танилсахын тулада совет мэргэжэлтэдые Дани эльгээхэ гэжэ хэлсэгдэһэн байна.

Балтика шадарай республикануудай, Украинын болон Белоруссиин баруун талын областьнуудай Советскэ Союзай составта ороһонтой холбоотой али али талын мүнгэ зөөриин болон бусад эрилтэнүүдые, тэрэшэлэн РСФСР-эй Калининградска областьдо хамаатай эрилтэнүүдые гуримшуулха тухай хэлсээн Даниин премьер-министрэй Москвада байха үедэ баталагдаһанда али али тала һаналаа хананги байһанаа элирхэйлэн мэдүүлээ.

(ТАСС).

Хүдөө ажахыда — шэнэ техникэ

Таряаланда хими нэбтэрүүлхын тулада

Ойрын долоон жэл соо Совет орон дотор минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үйлэдбэрилгэ дүрбэ дахин тухай ехэ болохо юм. Тэрэниие газарай хүрьһэндэ оруулхын тулада, угаа олон машина техникэ хэрэгтэй болохо байна. Колхоз, совхозуудые тэжээлээр гүйсэд хангахын тулада, мүнөө юун хэгдэнэб? АПН-эй корреспондентын табиһан энэ асуудалда хүдөө ажахын машина бүтээлгын Бүхэсоюзна эрдэм-шэнжэлэлгын институтай директор, техническэ эрдэмэй кандидат Алексей Буянов харюусаба.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленум минеральна үтэгжүүлгэнүүдые гаргаха тушаа хэмжээнэйнгээ талаар үзэгдөөгүй ехэ хараа түсэб баталан абаа. Үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилгэ мүнөө жэлдэ—25,5 миллион тонно, ерэхэ жэлдэ — 35 миллион, 1970 ондо — 70—80 миллион тонно болохо юм. Энээнһээ гадна, жэл бүри 20 миллион тухай тонно избёосхо таряалан дээрэ гаргагдаха болоно. Энээнэй дашарамда, үтэгжүүлгэнүүдые газарай хүрьһэндэ оруулхын тулада бүтээсэ ехэтэй олон машинануудые бии болгохо гэһэн зорилго эрдэмтэдэй, конструкторнуудай, машина бүтээгшэдэй урда табигданхай. Мүн тэрэшэлэн үтэгжүүлгэнүүдые вагонуудһаа буулгаха, складуудһаа поли хүрэтэр шэрэхэ ажал бүхы хэмжээгээр оньһожоруулха хэрэгтэй байна ха юм.

1970 он болотор колхозууд, совхозуудта ороохо таряае минеральна үтэгжүүлгэтэйгээр тариха 700 мянган сеялкэ, мүн үтэгжүүлгэ тарааха 340 мянган машина, ашаа тээхэ, буулгаха 3 мянган түхеэрэлгэ хэрэгтэй болохо ушартай. Энэ техникэ бүтээн гаргаха түсэб мүнөө зохёогдонхой.

Ойрын хоёр жэл соо Совет ороной промышленность ороохо минеральна үтэгжүүлгэтэйгээр тариха 160 мянга шахуу сеялкэ болон үтэгжүүлгэ тараадаг түхеэрэлгэ бүтээн гаргаха, баһа аммиагай уһа хүрьһэндэ шэнгээхэ хэдэн арбаад мянган машина үгэхэ юм.

Хүдөө ажахыда хими нэбтэрүүлхэ тусхай машина техникэ бүтээн гаргалга жэл ерэхэ тума улам нэмэхэ ушартай.

Жэшээлхэдэ, Россин Федерациин предприятинууд 1964 ондо ороохо таряае минеральна үтэгжүүлгэтэйгээр тариха 13 мянган сеялкэ, тиигээд 1965 ондо 47 мянган сеялкэ бүтээжэ гаргаха байна. Үнгэрһэн хоёр жэл соо ургамалда шэнгэн тэжээл үгэдэг культиваторнуудые тоололсоходо, хамта 224 мянган тракторна культиваторнууд бүтээгдээ һэн. Тиин 1964—1965 онуудта 319 мянган культиватор бүтээгдэхэ юм.

Энэ жэлдэ ашаа тээхэ, буулгаха хүдэлмэри оньһожоруулхын тулада олон янзын ажал бүтээхэ 29 мянган машина гаргагдаха юм. Энэмнай нёдондонойхидо орходоо 6 мянгаһаа үлүү олон болоно. Минеральна үтэгжүүлгэ шэрэхэдэ тааруу зохид гэгдэһэн хоёр голтой тракторна прицепүүдые бүтээлгэ үргэдхэгдэхэнь. Байгша ондо тэдэниие 1962 онойхиһоо 9 мянгаар олон болгожо, хамта 30 мянга шахуу хэһэг бүтээгдэхэ байна.

Шэнэ техникэ түрүүлэн бүтээжэ гаргаха саг болзорые ехээр хороохо тушаа хэмжээн абтана. Жэшээнь, 22 ондо ондоо түхэлэй машинануудые бүтээхээр хараалаад байхадаа, тэрээнһээ 7-ень март, апрель һаранuудта, үлэгшыень августһаа оройтонгүй бүтээжэ гаргаха гэбэ.

Мүнөө хүдөө ажахын машина бүтээдэг предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд машина олоор бүтээхэ арга боломжонуудые бэдэржэ олохо гэжэ оролдоно. Жэшээлхэдэ, Кировградай «Красная звезда» гэжэ заводой хүдэлмэришэд болон мэргэжэлтэд энэ жэлдэ ороохо таряае минеральна үтэгжүүлгэтэйгээр тариха 9 мянган сеялкэ болон үтэгжүүлгэ тараан сасаха 8 мянган түхеэрэлгэ түрүүн абтаһан түсэб дээрээ нэмэжэ гаргаха гэжэ шиидхээ.

Ростовой хүдөө ажахын машина бүтээдэг заводой коллектив үбһэ һолоомо сомодог машиньин тармуурай орондо удхуур табяад, Будапештдэ болоһон Уласхоорондын выставкэ дээрэ алтан медаль абаһан энэ онсо һайн машиные минеральна үтэгжүүлгэ тээдэг болгожо шадаа.

Шэнэ техникэ бүтээдэг болон тэрэниие олоор гаргадаг болохотой хамта, ашаа тээхэ, буулгаха элдэбын оньһото машинаар хангагдаһан станци шадар үтэгжүүлгэ хадагалха складуудай барилгын үргэн ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ ушартай. Колхозууд, совхозуудай складуудта түхэреэн жэл соо үтэгжүүлгэ шэрэжэ абаашахын тулада, ашаа шэрэлгын тусгаар отрядууд хүдэлдэг болохо юм. Мүн тиихэдээ колхозууд, совхозуудай складууд үтэгжүүлгэ буулгаха, тээхэ машинануудые, тэрэшэлэн минеральна үтэгжүүлгэ бүйлуулха, бутаруулха түхеэрэлгэнүүдые абаха болоно.

Минеральна үтэгжүүлгэ тараан шададаг, багтааса ехэтэй хайрсагтай, үргэн рядтай бүтээсэ ехэтэй шэнэ сеялкэнүүдые бии болгохо, мүнөөнэй тракторна прицепүүдые минеральна үтэгжүүлгэ тараахадаа абтадаг түхеэрэлгэтэй болгохо тушаа конструкторнууд ухаалан зохёожо байнхай.

Хүдөө ажахын машина бүтээдэг заводуудай тусхай конструкторска бюронуудай, мүн зохихо эрдэм-шэнжэлэлгын институдуудай болон эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй хамтарһан суглаан һаяхан манай институтда болоһон байгаа. Тиихэдээ хүдөө ажахыда хими нэбтэрүүлхэ шанэ янзын машинануудые бии болгохо тушаа туршалгын-конструкторска хүдэлмэриин түсэб хаража үзэһэн юм. Ямар тиимэ машинанууд байхаб гэхэдэ, минеральна үтэгжүүлгэ шэрэхэ тусгаар түхеэрэлгэтэй автомобильнууд, тракторна прицепүүд, мүн минеральна үтэгжүүлгэ тээхэ, буулгаха, тэрэниие бүйлуулан бэлдэхэ, тарааха машинанууд, үтэгжүүлгэ тараадаг оньһотой тракторна прицепүүдтэ абтадаг кузов болон түхеэрэлгэ, бүтээсэ ехэтэйгээр үтэгжүүлгэ тээхэ, бүйлуулха гэхэ мэтын олон машинанууд байха юм. Баһа 20 гаран машина түхеэрэлгэнүүдые ухаалан зохёохо болон шэнэлэн һэльбэхэ гэжэ шиидхэгдээ. Энэ техникын ехэнхинь ерэхэ жэлһээ бэлэн болоҗо эхилхэ байна. Тиихэдээ хүдөө ажахыда үгтэһэн минеральна үтэгжүүлгэнүүдые бүхыдэнь газарай хүрьһэндэ хаһа саг соонь оруулха ябадал хангаха арга олгохо юм. Тиихэдээ газарай хүрьһэндэ оруулагдаһан үтэгжүүлгын тонно бүридэ хэгдэхэ ажалай гаргаша нилээд хорохо ушартай.

Хүдөө ажахыда хими нэбтэрүүлхын тулада шухала хэрэгтэй нарин һайн машина техникээр колхозууд, совхозуудые хангахын тулада совет эрдэмтэд, конструкторнууд, машина бүтээгшэдэй али болохо юумэ хэхэ бүтээхэ гэжэ оролдохонь лабтай.

(АПН).

Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй зэр зэмсэгүүдые бүтээдэг цехэй ех... ража шудхалга хэдэг пресс-хэбүүдые бүтээдэг участогта хү... рилхэдэ тон наринаар ажаллаха, һайн мэргэжэлтэй байха хэ... Эндэхи хүдэлмэришэд мэргэжэлээ дээшэлүүлэн, түмэр замай ... кум дүүргэһэн гү, али һуража байдаг. Энэ зураг дээрэ дүр... һан участогай слесарьнууд — техникум дүүргэһэн Алексей А... нович Айдаев (баруун гарһаа), мүн тэрэ техникумэй 5-дахи... сада һурадаг Георгий Михайлович Серышев хоёр шэнэ пре... бүтээхэ тухай зүбшэн хөөрэлдэжэ байна.

А. МАНТАЕВАЙ ф...

Хяагтын совхозой механизаторнууд Совет Армиин һайндэртэй дашарамдуулан, бүхы трактор, анзаһа, сеялкэ, культиватор, арбан «СК-3» комбайн заһабарилжа дууһаад, хабарай тарилгада бэлэн болоод байна. Заһабарилгын үедэ мотористнууд Петр Чернояров, Михаил Сапунов, Спиридон Скабяев илангаяа шалгарһан юм. Зураг дээрэ: П. Чернояров, М. Сапунов, С. Скабяев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Арадай хинагшадта түшэглэн...

Партийно-гүрэнэй хиналтын комитедтэ туһалха 20 гаран бүлэг болон постнууд манай управлениин дэргэдэ хүдэлжэ байдаг. Бүхыдөө арадай мянга гаран хинагшад хүдэлмэридэмнай хабаадана гээшэ. Тэдэндэ түшэглэн, ажахын шухала асуудалнуудые шиидхэлсэдэг, ниитын ажалда ээзэн бусаар хандадаг ябадалтай тэмсэдэгбди.

Арадай хинагшад партийна организацинуудай даалгабариие бэелүүлжэ байдаг. Хүдэлмэреэ һайнаар эмхидхэдэг бүлэгүүд олон. Жэшээлхэдэ, Хяагтын совхозой партийно-гүрэнэй хиналтада туһалха бүлэг жэшээтэ һайнаар хүдэлмэрилнэ. Ажахын бүхы асуудалнуудые шиидхэлсэдэг, ажалай дутуу дундануудые усадхалсадаг юм. Бүлэгэй түрүүлэгшэ нүхэр И. Н. Коростелев түсэб табихадаа парткомой секретарь нүхэр Н. К. Касаточкинтай зүбшэдэг, тэрэнэй үндэһөөр бүлэгэйнгөө, мүн постнуудай хүдэлмэри эмхидхэдэг. Ямар хүдэлмэри ябуулааб гэхэдэ: хабарай тарилга, таряа хуряалгын үедэ ажал хүдэлмэриень ходо шалгадаг, саг соонь эмхидхэлсэдэг.

Үшөө ондоо жэшээ харуулая. Сэлэнгын совхоздо эмхидхэгдэһэн бүлэг болон постнууд ажахыдаа туһалхынгаа хажуугаар, ниитын хэрэггэ хойрогоор хандадаг хүнүүдтэй шангаар тэмсэнэ. Юуб гэхэдэ, эндэхи олон хүн хубиингаа малые фермэ, отарануудаар совхозой тэжээл дээрэ байлгадаг байгаа юм. Зарим айлнууд хэмһээ олон мал баридаг байһан. Эдэ бүгэдые арадай хинагшад шалгажа үзөөд, бүлэгэй суглаан дээрэ хэлсэһэн, партийно-гүрэнэй комитедтэ дуулгажа, хэмжээ абхуулаа. Сэлэнгынхидэй үүсхэл мүнөө управлени дотор хаа хаанагүй дэмжэгдэжэ байнхай.

Хиналтын комитедэй штатнабэшэ инспекторнууд баһал ехэ хүдэлмэри ябуулдаг. Энэ уялгые 60 гаран хүн дүүргэдэг юм. Жэшээлхэдэ, урдань ниитын хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаададаг байһан хүнүүд — Н. А. Ступаков, М. А. Бейрах, И. А. Нельменов, А. Г. Уваров гэгшэд— олон янзын даалгабари дүүргэнэ. Ажахынуудаар ябажа, ажалшадай бэшэгүүдые шалгадаг, эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулалсадаг юм.

Энээнтэй хамта партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй эмхидхэгдэһэн сагһаа хойшо оло дахин ниитын шалгалта үнгэргэгдөө. Тэрээндэ арадай хинагшад, инспекторнүүдһээ гадна, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд хабаадалсаһан байха юм. Шалгалтын дүнгүүд хиналтын комитет болон бүлэгүүдэй суглаанууд дээрэ, колхозуудай правлени, совхозуудай дирекцидэ, партийна суглаан дээрэ харагдажа, зохихо хэмжээн абтана.

Энэ оной февраль һарада партийно-гүрэнэй хиналтын комитет үйлэдбэриин управленитэй хэлсэжэ, колхоз, совхозуудта шалгалта хээ. Тиигэһэнэй ашаар Хяагтын, Хүдэриин совхозуудай, Тельманэй нэрэмжэтэ, «Дружба» колхозуудай албa захиргаанай штадуудта олон хүнэй табигдаһаниинь эдирүүлэгдээ. Саашадаа энээниие гуримшуулхын, албa захиргаанай тушаалнуудые үсөөрүүлжэ, ниитын ажалда ... дуулха хүдэлмэри ябуулагдаж...

Арадай хинагшадай хүдэл... согсолон, дүй дүршэлыень ... жа байхын зорилгоор ниитын ... дакци эмхидхээд байнабди. ...нэй редактораар нүхэр А. И. ...мова томилогдоо. Мүнөө үедэ ...дай хинагшадай ажалые ... һан 11 тусхай хуудаһан гар... хай. Тэндэ толилогдоһон мат... нуудаар ямар хэмжээнэй ... байһаниинь ээлжээтэ хуу... мэдээсэгдэдэг. Мүн хиналтын ... тет радиогоор материалнуудые ... жуулдаг. Гэхэ зуура, хүдэлм... най дутагдалнууд бии байһаа... рим ажахынуудта (жэшээ... Ранжуровай, Ленинэй, Тел... нэрэмжэтэ колхозуудта, Бу... совхоздо, бусад предприятии... эмхидхэгдэһэн хиналтын ... постнууд ажалаа үшөөл нүл... тэй болгожо шадаадүй. Тиих... рим партийна организацинуу... дай хинагшадай хүдэлмэри ... тагүйгөөр ударидана.

Б. САНЖИ...

Хяагтын үйлэдбэри... управлениндэхи парти... гүрэнэй хиналтын комите... түрүүлэгш...

Ажалаараа шалгарһан тугалшан

Гурбан жэлэй саада тээ һэн. Комсомол басаган Ханда Халбазыковада тугалшан болохыень колхозой правлени дурадхаба.

Ажаллажа шадахаб! гэһэн хүсэл залуу басаганда байжа, колхозойнгоо правлениин найдабариһаа арсангүй, Галбайн фермэдэ ерээд, 40 тугал даажа абаһан юм. Ажал дээрээ түрүү онол аргануудые хэрэглэн, тугалнуудаа гарзада оруулангүйгөөр түлжүүлдэг болоо бэлэй.

— Һүүлэй гурбан жэлдэ 130 гаран тугал түлжүүлээб. Оролдосо, үүсхэлтэйгээр ажаллаагүйдэ амжалта хаанаһаа туйлагдахаб даа, — гэжэ түрүү тугалшан хөөрэнэ.

Түнхэнэй «Восточные Саяны» колхозой энэ фермэ үүлтэртэ үнеэдтэй юм. Тугалнуудайнь олонхи нүхэр Халбазыковагай гараар түлжүүлэгдэнэ гээшэ. Нарай тугалнуудые сэбэр байрада байлгажа, һайнаар харууһалхые оролдоно. Һая гараһан тугалнууд үдэртөө 4 дахин, нэгэ хэм соо эдеэлүүлэгдэдэг гуримтай. Тиигээд тугалнуудайнгаа томо болохо тума тэдэнээ бүлэг бүлэгөөрнь илгаад, үдэрэй гурба дахин эдеэлүүлдэг.

Тугалнуудай хори хоноһонһоо хойшо рацион соонь талха таряанай зүйл, һайхан үбһэ нэмэдэг юм. Үбһэ бүришье эртүүр үгэхэдэ болохо байна. «Бүдүүн тэжээлдэ багаһаань дадхаажа һургабал һайн» гэжэ эндэхид хөөрэдэг. Тиихэдэ нарай тугалнуудта хөө, дабһа, яһанай гурил гэхэ мэтэ ходо холигдодог юм. Тугалда үгтэхэ концентрадай зүйлнүүд шанагдажа, кисель болгогдоно. Энэнь яажа бэлдэгдэнэб гэбэл: кисель шанагдаха уһанайнь хүнэг бүридэ гурбан килограмм гурил холигдоно. Тиигээд удаан бусалжа, үдхэн болоходонь һайн һү, үгышье һаа машиндаһан нү нэмээд, тугалнуудта уулгагдана. Таряа талханай зүйлөөр иигэжэ амта оруулхада, нарай мал ехээр дурлажа эдидэг, түргөөр мяхажадаг.

Бүри томо, таба һаратай болоһон тугалнуудтаа гашалгагдаһан һү уулгадаг юм. Намартаа, мүн үбэлэй сагта хартаабха, турнепс, силос эдюулнэ. Зундаа тугалнуудынь ногоо элбэгтэй газараар адуулагдадаг. Холо бэлшэдэггүй, нарай бага тугалнуудта ногоо сабшажа үгэнэ. Тугалнуудынь үдэртөө хэды дахин сэбэр тунгалаг уһаар уһалагдадаг.

Тугалнуудынь бага байхаһаа һайнаар харууһалагдаад, үбшэн хүрэсэгүй байдаг.

— Гэдэһэ доторой үбшэнһөө тугалнуудые һэргылхэ заабаринуудые наринаар сахидаг гээшэбди. Илангаяа үбэлэй сагта нарай тугалнуудта хүйтэн һү уулгажа болохогүй, заабол бүлеэн болгожо, бэедэнь тааруулжа уулгаха хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, нарай мал шэшэжэ муудадаг юм. Мүн ондоо ушарһаашье боложо үбшэлдэг. Хэрбээ тиигээ һаань, ветеринарна врачта дары мэдээсэжэ аргалуулнабди, — гээд, Ханда Халбазыкова хөөрэнэ.

Фермэдээ түрүү арга нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ анхарал табигдана. Мүнөө эндэхи тугалнууд түлигдэдэггүй байрада байлгагдадаг болонхой. Тиимэ аргаар түлжүүлэгдэдэг тугалнууд шэрхи, үбэлдөө хүйтэ абасагүй юм. Үшөө һайн талань гэхэдэ, тугалнуудай байра досоогоо шииг ... багатай байдаг.

Энээнһээ гадна, Ханда Х... зыкова тугалнуудайнгаа ба... арюухан байлгадаг, хирэ бо... лэ дезинфекци хэжэ сэбэр... Үбэлдөө томожорһон туга... үдэр бүри сэбэр агаарта гар... ябуулагдана.

Ханда Халбазыкова туга... даа жэл бүри тобир дорю... түлжүүлэн, һайнаар тарга... һанай түлөө ажалай нэмэлт... лөөһэ ехээр абана.

— Хүдөө ажахыгаа хүгж... хэрэгтэ парти, правительст... гаа угаа ехэ анхарал орол... гаргажа байһые һайшаа... Энээнэйнь харюуда үшөө ... зоригтойгоор ажаллажа, энэ... дэ бүри ехэ амжалта туйла... оролдохоб. Нэгэшье тугал га... оруулангүйгөөр ондо оруулха... най бэлшээриин үедэ шэгнүү... ень үдэрэй 700—800 грам... нэмээхэ хүсэлтэйб, — гэжэ ... комсомол басаган мэдүүлнэ.

Залуу үетэнэй дундаһаа ... шээтэ һайнаар ажаллажа бай... энэ басаганда амжалта ... амжалта туйлахыень хүсэе.

Н. Хазага...

Түрүү дүй дүршэл

Сошордомо ДОХЁО

Һула табиһан һур, дэмы орхиһон дээһэн

Һэшхэлгүй хүнүүд, харюусалгагүй ажал, харууһанай муугаар гарзалһан хурьгад тухай.

Шанда гэжэ газарта Онохойн совхозой 5-дахи отделениин эхэ хонидой нэгэ отара үбэлжэжэ байнхай. Эндэ ахалагша хонишоноор Степан Ушаков хүдэлдэг һэн.

Тус отарада типовой түхэлөөр бариһан хонидой хоёр хашаа, зоной һууха таарамжатай зохид гэр байра бии. Тэндэнь электрын гэрэлшье оруулагданхай. Бүхыдөө 123 центнер үбһэтэй, мүн 81 центнер зелёнко газаагаа хэжэ абанхай, һолоомо, бага зэргэ талха тариянай зүйлшье бии. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, эндэхид түл һайнаар абажа, хурьгадые гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ, хонидоо тобир тарган ондо оруулха дүүрэн аргатай гэжэ һанахаар, найдахааршье байгаа. Юуб гэхэдэ, отарын 1300 хонидые 8 хүн харана. Тэдэнэй дунда хонишод Слепов, Спиридонов, Мильгунов, Шульгин болон бусад түрүүшынгээ жэлдэ түл абажа байһан бэшэ, үнинэй хүдэлдэг дүршэл ехэтэй зон бшуу.

Теэд элэнэр һанаһанда хүрэжэ, һайнаар хүдэлжэ үшөөл бираагүй. «Олон тарбаган нобшодоо хүрэхэгүй» гэдэгтэл, яһала олон, хүдэршье зон байгаад, хонидойнгоо байра хаһа сагтань заһабарилжа, дулаалжа шадаагүй. Үнгэрхэдөө, өөһэдынгөө гэршье ёһоор дулаалдаггүй байха юм. Хонишод үдэр һүнигүй ээлжээгээр манажа, түл абахын орондо, отарадаа 2-3 хүниие үлөөгөөд, бэшыень амархамнай гэжэ өөһэдынгөө гэртэ хэлэн хоногоор арилшадаг. Илангаяа ахалагша хонишон Ушаков ажалдаа тон харюусалгагүйгөөр хандадаг байгаа.

Иигэжэ эмхи эбгүй, ажалдаа харюусалга багатайгаар хандаһанһаань боложо, хонидой харууһа, тэжээл муугаар эмхидхэгдэнэ. Түлшье ходо гарзална. Отарада бүхыдөө абтаһан 600 гаран хурьгадай 180 шахууень гарзалһан байна. Хонишодой зариман улайха нюур, убайлха һэшхэлээ алдажа, аяар 98 хурьгадые гарзалуулаад, тэдэнээ гараһан түлэй тоодо оруулангүй нюужа, соолго руу хэһэн, гэрэй хүндыдэ дараһан байба. Хэтэржэ ерэхэдээ отара дээрээ архи асараад уудаг, хэрүүл шуугая гаргадагшье ушар бии.

Мүнөө энэ отарада байһан дутагдалнуудые усадхаха тушаа совхозой дирекци, партком яаралтай хэмжээ абажа байна. Тэндэхи хашаа байрые дулаалжа, хурьгалһан хонидые һайн хонишодто тараажа үгөө. Хони, хурьгадай харууһа, тэжээлые һайжаруулха тушаа зохихо хэмжээн абтана. Харин отарын ахалагша хонишон Ушаков хонишон Овчинников хоёр мүнөө ажалһаа гаргагдажа, хуулиин харюусалгада хабаадуулагдаһань.

Хэрбээ совхозой дирекци, партком хонишодоор ёһотойл үнэн сэхэ, оролдосотой һайн хүнүүдые оложо табяад, тэдэнээ анхаралтайгаар хандан, ажалыень ходо хинан шалгажа, дутагдал, алдуу эндүүе хаһа сагтань усадхаа һаа, тиимэ юумэ болохогүй һэн.

Һэшхэл убайгүй, залхуу хойрог хүнүүдые хонишон болгоод, тэдэнээ зүндэнь орхижорхиһониинь, зариман «һула табиһан һур, дэмы табиһан дээһэн» гэдэгтэл зоргоороо аашалалдаа ха юм. Хонишон нэрые хүндэлхэ, суурхуулха тухай Баргажанай бэрхэ хонишон Шалсама Цыремпиловагай «Буряад үнэн» газетэдэ бэшэһэн бэшэгые хонишодойнгоо дунда зүбшэн хэлсэжэ, үргэн хөөрэлдөө эмхидхэхэ ёһотой гэжэ һанагдана. Тиигэбэл хонишодой харюусалга, нэрэ хүндын али тухай ехэ удха шанартай байһаниие хүнүүд һайн ойлгохол, буруу ябадал хэдэг хүнииешье хүмүүжүүлхэдэ туһалха. Энээниие совхозой дирекци, партком мартаха зэргэгүй.

А. Баяндуев.

Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлени.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной февралиин 29.

ЛЕНИНЭЙ ЗААҺАН ЗАМААР

Ороной түрүүшын совхоздо

— Совхозые «Лесные поляны» гэжэ нэрлэе, — гээд Владимир Ильич дурадхаа һэн. — Энэ нэрэ нютагтаа тааруугаар үгтэһэн нэрэ болоно.

Эдэ үгэнүүдые 45 жэлэй урда тээ Ленин хэлээ һэн.

Эндэхи газар нютаг угаа гоё һайхан. Тарасовка тосхонһоо жаахан саагуур, харгы баруун тээшээ годироод, үнинэй нарһан тужа руу гүнзэгырэн ородог юм. Энэ тужа соо абяа шэмээгүй, угаа намдуу байдаг. Имагтал һэбшээ һалхин үни холын модонуудай һалаа мүшэрые аалиханаар найгалзуулдаг. Тужа соо ехэ һонин соорхойнууд олон, тэдэ шара элһэн дээрэ дэбдеэтэй ноб ногоон ехэ ковернууд шэнгеэр зунай сагта харагдадаг. Эндэ ой соогуур гараһан жэм харгынуудаар 1918—1919 онуудта Владимир Ильич Ленин амаржа ябадаг һэн: тэрэ эндэхи гоё һайхан газар нютагта ехээр дурладаг, амархын тулада амаралтын үдэр бүхэндэ эндэ ерэдэг байгаа.

Эндэһээ холо бэшэ, Мальцебродовой буусада совхоз эмхидхэхэ гэжэ Ильич бодомжолһон байгаа бшуу. «Лесные поляны» гэжэ ажахын директорээр Совнаркомой хэрэгүүдые эрхилэгшэ В. Д. Бонч-Бруевич томилогдоһон байгаа.

Революциһаа түбэгшөөжэ, эзэдэйнь арилшаһан тус бүридөө 3—7 гектар газартай хэдэн буусануудһаа нэгэдүүлэгдэжэ совхозой газар бүридүүлэгдээ һэн. Мүн гүрэнэй ой соохи соорхойнуудай газар, тэрэшэлэн Клязьма мүрэн шадарай шиигтэй газар совхоздо үгтөө һэн. Дачануудай хэдэн бишыхан гэрнүүд болон сарайнууд совхозой мэдэлдэ үгтэһэн байгаа. Жүдхэхэ хүсэниинь гэхэдэ, совхоз 24 наһатай болоһон Васька гэжэ нэгэ моритой һэн. Удангүй түрүүшын малнууд—найман гахай, хэдэн арбаад үнеэд асарагдаа.

Совхозно байгуулалтын пионернүүдтэ тиихэ үедэ бэрхэтэйшэг байгаа. Зүгөөр В. И. Ленинэй дэмжэлгые, хани ёһоной хабаадалсалгые мэдэрдэг байһан юм. Гүрэн түрын шухалын шухала хэрэгүүдые эрхилжэ, заб сүлөөшьегүй байгаа һаа, В. И. Ленин «Лесные поляны» тухай мартадаггүй, үдэр бүхэндэ хэгдэһэн хүдэлмэри тухайнь һонирходог байһан. Тэрэнэй гүйлтаар тобшохон мэдээсэл үдэр бүхэндэ Кремль эльгээгдэдэг байгаа. Тиихэ үеын эрхэ байдалай хэсүүхэн байгаашье һаань, багажа зэмсэг оложо абаха хэрэгтэнь хүдэлмэришэдтэ Ильич туһалдаг байһан юм.

Зарим хүүгэдэй байшангууд гүрэнэй предприятида һаагдаһан һүөөр хангагдана гэжэ мэдэхэдээ, Владимир Ильич ехээр баярлаа һэн.

— Город шадарай гансахан иимэ фермэ бэшэ, харин бүхы Москвае иимэ фермэнүүдээр хүреэлжэ шадахаар организаци байгуулжа болохо бэшэ гү! — гээд, Бонч-Бруевичһээ тэрэ асуугаа һэн.

Тиигээд иигэжэ нэмээн хэлээ:

— Зууһаа үсөөн бэшэ иимэ фермэнүүдые байгуулжа, Москвае һүөөр, һүнэй болон бусад олон продуктнуудаар хангажа болохо. Иимэ юумэ заабол хэхэ хэрэгтэй.

Совхоз түргэнөөр хүгжэжэ ороо. Хүдэлмэришэд хэдэн хамһабариин предприяти, малай томо хашаанууд болон байрын гэрнүүдые баряа. Малайнь тоо нилээд олон болоо. 1919 ондо совхозой полинууд дээрэ түрүүшын тракторнууд хүнхинэлдөө һэн.

— Байн байн энэ бишыхан ажахы хүсэн түгэс, баян ажахы болохо, энэ талаар пионернүүд бологшо таанадта арад баясхалан хүргэхэ, энээндэ таанадай зарим нэгэн этигэншьегүй байжа магад, зүгөөр би этигэнэб, батаар этигэнэб. Өөрынгөө, хубиин, түрэл хэрэгтэ хандаһан шэнгеэр хандадаг байгты, зоримгойгоор, далайса ехэтэйгээр ажаллагты, таанад заабол амжалта туйлахат. Би этигэнэб! — гээд, «Лесные поляны» совхозой хүдэлмэришэдтэ Ильич хэлээ һэн.

Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо 45 жэл үнгэрөө. Түрүүшын совет ажахы ямар ехээр ургаа, ямар ехээр хубилаа гээшэб! Хахалагдадаг газарайнь талмай 20 дахин ехэ болоо. Мүнөө «Лесные поляны» үүлтэртэ мал үсхэбэрилдэг жэшээтэ совхоз болонхой. Холмогорско үүлтэрэй эгээн лэ һайн үнеэд эндэ олон юм.

— Манай фермэнүүдтэ 1600 толгой эбэртэ бодо мал бии. Бидэнэр холмогорско сэбэр үүлтэрэй залуу мал үсхэбэрилдэг байнабди. Совхозой һүрэгэй дундаһаа 40 үнеэн жэл бүри тус бүридөө 5 мянга үлүүтэй литр һү үгэдэг. Эгээн ехэ һү үгэдэг үнеэдһээ 4,38 процент тоһолигтой 12 мянган литр һүн һаагдадаг юм. Пихта гэжэ үнеэн ехэ һүтэй дээрэһээ уласхоорондын выставкэдэ хабаадахадаа, мүнгэн медальда хүртэһэн байгаа. Эгээл иимэһээ Москва шадарай хара эреэн зүһэтэй «холмогор» үнеэдые манай ороной бэлшээринүүд дээрэ харахаһаа гадна, хилын саана — ГДР-тэ, Чехословакида болон Африкадашье хаража болохо байна гээд, совхозой парторганизациин секретарь Михаил Афанасьевич Ермеченко хөөрэнэ.

Хэдэн арбаад хүсэтэ трактор, элдэб олон хүдөө ажахын машина эндэ бии. Нёдондоной ган жэлдэ тарилгын гектар бүриһөө 16,2 центнер ороохо таряан, 250 шахуу центнер овощ дунда зэргээр абтаһан байгаа. Органо-минеральна компостнуудаар газараа үтэгжүүлдэг.

Малай бэлшээри һайжаруулагдаа. Малай тэжээлдэ силос, саахарай свекло ехээр хэрэглэгдэнэ. Хими үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Тэжээлые белок ехэтэй болгохы... лада карбомид, фосфорно-... минеральна зүйлнүүд, талха... гоһон микроэлементнүүд, ан... тигууд болон бусад хэрэг... һолоомон аммиагай уһаар дэб... дэг, үбэлэй сагта гидропонно ... ногоо ургуулдаг.

Нёдондо жэлдэ эдлүүрии... рай 100 гектар бүридэ 918 ... нер һүн, дунда зэргээр үнеэ... риһөө 3745 литр һүн һаа... байгаа. Энэ һайн үрэ дүн ... гээшэ. Экономическа талаар... ла ажахынуудай «Лесные по... совхозтой нэгэдэһыень энэ ... хараада абаха хэрэгтэй.

— Бидэндэ үшөө ехэ ари... жэ болохо байна. Бидэнэр ... һан амжалтануудаараа һ... амархагүйбди. Социалис хүдө... хые саашадань хүгжөөхэ ле... хараа шэглэл КПСС-эй ЦК-гай ... хан болоһон февралиин Пле... шиидхэбэринүүд соо эли тодо... рагдана гээд, «Лесные поляны... хын директор Иван Игнатьеви... ликов маанадта хэлэһэн бай...

В. И. Ленинэй дурадхал... най орон дотор байгуула... «Лесные поляны» гэжэ түр... совхозой хүгжэлтын зам хадa... баран хүгжэжэ байһан хэдэ... мянган бусад совхозуудай за... циалис хүдөө ажахын зам ...

Д. Смир...
Л. Ше...
(ТАСС-ай кор...)

«Лесные поляны» совхоз,
Москвагай область.

БААТАРАЙ НУГАРШАГҮЙ ЗОРИГ

Ленинскэ шанда табигдаба

...шье үхэлни ерэбэ гэжэ Сед- ...де Сент Клер ойлгобо. Үбэлэй ...ан элшэтэ наранай орохо ...тунгалаг һайхан саг һэн. Ка- ...армиин майор Маутхаузен ...фашистска үхэлэй лагерьта ...һан үдэрнүүдээ дурдан һа- ...Урдань энэ лагерьта хаалта- ...һан, тиигээд хайшан гэжэ- ...юрэдөөл амиды үлэһэн нүхэд- ...үзэжэ шадахаяа болинтобо ...эл мүнөө ондоо юумэ тэрэнэй ...зобоено.

— Би таниие гүйнаб,— гэжэ ...шэмээгүйхэнөөр орожо ...докторто тэрэ хэлэбэ.—Со- ...поселльствын түлөөлэгшые ...ельдо ерэхыень урижа үгыт. ...лейтенант Дмитрий Карбы- ...хайшан гэжэ хосорһыень ...үгэнгүй наһа баража ша- ...байналби: тэрээн шэнги ...шэн зоригтой, энэрхы ...садьхэлтэй хүнүүд юрэдөөл ...ёһотой. 1945 оной үбэл тэ- ...сарэгэй бусад пленэйхидтэй ...Хейнкель заводһоо Маут- ...гадаг үхэлэй лагерьта ябуу- ...Февралиин янгинама хүйтэн ...һүни фашистнар үршөөл хай- ...даггүй генералые саһаар ху- ...лагериин талмай дээрэ ...хубсаһыень хуулажа ...табхагар ехэ мүльһэн боло- ...дээрэнь хүйтэн уһа адхаба. ...хүрэхынгөө урдахана, ...шев хаалтада суг байһан нү- ...иигэжэ хашхараа: «Толгой- ...дээрэ үргэгты, ханинар! Эхэ ...тухайгаа һанагты, тиигэбэл, ...дашье эрэлхэг зоригтой яба-...

...дон де Сент Клер совет хү- ...энэ уйдхарта мэдээсэл дуул- ...түрүүшын хүн байгаа. Маут- ...нда урдань хаалтада байһан ...хүнүүдэй хөөрөөнүүд тэрэнэй ...тангаригые нэмээжэ үгөө. ...эй Верховно Соведэй Прези- ...эй Указаар Дмитрий Карбы- ...— эрдэмтэн, сэрэгшэ, комму- ...дайнай үедэ юрэ бусын гай- ...шэн зориг харуулһан энэ ...— наһанһаа нүгшэһэнтэйнь дашарамдуулан, Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо һэн.

РСФСР-эй габьяата уран зураагша, Гүрэнэй шангай лауреат Владимир Цигаль генерал-лейтенант Карбышевай ажаябадалай һүүлшын минутын зүрхэ сэдьхэл үбдэхөөмэ хуудаһые харуулһан скульптурын хүшөө уралан бүтээгээ. Тиигэжэ энэ баатарта зорюулан, мрамораар бүтээгдэһэн хүшөө тэрэнэй хосорһон газарта — фашистнуудай 120 мянган хүниие хюдаһан Маутхаузен г...э урдын концлагерьта бодхоогдоо. Тэрэнэй бороботор үнгэтэй гранит шулуун табсан дээрэнь хэдэхэн лэ үгэ һиилэгдэнхэй, гэбэшье эдэ үгэнүүд айхабтар гүнзэгы удхатай юм: «Тэрэнэй ажаябадал болон үхэлынь улад зоной аша туһада баатаршалга байгаа».

— Генерал-лейтенант Карбышевай хүшөө байгуулхын тулада архитектор Николай Ковальчугтай гурбан жэлдэ хамта хүдэлөөб,—гэжэ Владимир Цигаль хөөрэнэ.— Би энэ хүшөө бүтээхэдээ, баатарай образой һүр жабхаланиие, бүхы уршаг түбэгые харуулха, нугаршагүй эрэлхэг зоригой нангин һайханиие батадхаха гэһэн хүм. Бүри түрүүн, Маутхаузен гэжэ үхэлэй лагерьта хосорон һалаһан фашизмһаа хохидогшодой хүшөө дээрэ ажаллажа байхадаа, урдань тэндэ хаалтада байһан хүнүүдтэй уулзаһан, тон олон фотографи болон киногой документнүүдтэй танилсаһан байгааб.

Эдэ бүгэдэ Карбышевай зоболонто үхэлэй бүхы ушар байдалые гүнзэгыгөөр ойлгохо, мэдэрхэдэм туһалаа—түрүүшээр бүхы бэеэрни ходол хүйтэ даажа ябадаг болошоо һэн. Түрүүшээр хүшөө хүнэй хэбтэһэншүү дүрсэтэй скульптура байха гэжэ һанагдаха байгаа. Үшөө тэрэниие шэлээршье хэжэ болохо гэжэ найдагша һэмди. Гэбэшье гараа үбсүүндээ хэрээһэлүүлэн баринхай, омог дорюунаар толгойгоо үргэнхэй зогсожо байһаар Карбышевые зураглан харуулха хэрэгтэй гэжэ хожомынь эли болоо һэн. Уһа адхуулаад, нюсэгэн бэедэнь мүльһэнэй улам зузаанаар хүрэжэ байһан баатарай дүрые зураглан харуулһан хүшөө байгуулхын тулада, манай һанахада, Ураалай сагаан мрамор ехэл таараха хэбэртэй байба.

Ерээдүйн хүшөөгэй шэнжэ түхэлэй эсэслэн шабар гипсээр шудхагдаад байхада, таараха хэмжээнэй хэһэг мрамор хаанаһаа абахаб гэһэн асуудал манай үмэнэ гараа. Хэдэн газарһаа асуулта хэхэдэмнайшье, юумэ бүтэбэгүй: томо гэгшын хэһэг шулуу машинаар отолжо абахын аргагүй. Тиихэдэнь би өөрөө зорюута Ураал ошожо, иимэ хэһэг мраморай юунэй түлөө хэрэгтэйень нэгэ карьерай хүдэлмэришэдтэ хөөрэжэ үгэбэб. Ушар шалтагаанииень мэдэхэдээ, хүдэлмэришэд тэрэниие сабшуураар отолжо абаха гэжэ шиидэбэ.

Хоёр неделиин үнгэрхэдэ 26 тоннын ялагар сагаан хэһэг отолон абтаа. Тэрэниие болгоомжотойгоор тусхай мөөр дээрэ гаргажа, түмэр замай станци ябуулба. Тэндэһээ энэ мрамор Москва асарагдаа.

Эдэ бүгэдые Владимир Цигаль мастерской соогоо намда хөөрэжэ үгөө. Тиигээд би Карбышевай хүшөөгэй шабар гипсээр хэгдэһэн томо ехэ шэнжэ түхэлнүүдэй сонхын дэргэдэ байхыень харабаб. Скульпторай зориг түгэлдэр хүсэлэнгэй хайшан гээд шулуунда бэежэн мүндэлһые алхам алхамаар адаглан хараха арга эскизүүд болон зурагуудтай хамта тэдэ олгоно. Мрамораар, гипсээр, шабараар уралагдаһан хүдэлмэринүүд эндэнь үсөөн бэшэ. Гэбэшье тэдэнэй олохониинь үшөөл дууһагдаагүй. Цигаль эдэ этюдүүд тухайгаа балай олон юумэ хэлэнэгүй.

— Би творческо хараа бодомжо тухайгаа хэзээдэшье дэлгэрэнгыгээр хөөрэдэггүйб: юундэб гэхэдэ, нэгэнтэ ухаандам мүндэлэн түрөөд, заримдаа хэдэн жэлээр болбосоржо ябадаг шуу. Имагтал «Манай үеын хүнүүд» гэһэн бүлэг дээрээ хүдэлмэрилжэ байнаб гэжэ мүнөө хэлэжэ шадахалби. Татариин ажалшадай, «Трехгорная мануфактура» гэжэ комбинадай, 2-дохи Московско часай заводой эхэнэр хүдэлмэришэдэй портредүүдые, летчик-космонавт Герман Титовой бюст бүтээжэ дүүргээб. Мүнөө үедэ манай творческо интеллигенциин — уран зохёолшодой, композиторнуудай, эрдэмтэдэй скульптурна портредүүд дээрэ ажаллажа байнаб.

Дайнай жэлнүүдтэ гайхамшаг баатаршалга, шэн зориг харуулһан Хара далайн флодой уһан сэрэгшэд тухай уралалга хэхэб гэжэ мүнөөшье хүрэтэр һанажа ябагшаб. Далайн десантна бригадын 393-дахи батальоной бүридэлдэ орожо, би домог суута гараһан Новороссийска десантда хабаадалсажа, «Бага газар» дээрэ хэдэн һара үнгэргэһэн байнаб. Тиихэдэ би фронтын байдал харуулһан тон олон зурагуудые хээ һэм. Эдэнэйнгээ нэгэ заримыень скульптурна зохёолнуудтаа хэрэглээб. Гэбэшье «Бага газар» дээрэ хэһэн олохон зураглалнуудни үшөөл хуби заяагаа хүлеэжэ байһаар. Тиин саашадаа сэрэгэй темэдэ ажаллахадаа, тэдэнээ хэрэглэхэ һанаатайб.

...Генерал-лейтенант Дмитрий Карбышевта хүшөөгэй нээгдэхэдэ үхэлэй лагерьта урдань зобоогдожо байһан хэдэн мянгаад хүнүүд, мүн эсэргүүсэлтын хүдэлөөнэй тэмсэлшэд Маутхаузен (Австри) ерэһэн байна. Наһа бараһан газартань бодхоогдоһон баатарай хүшөөе харахадаа, булта хүнүүд ехэтэ зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлөө. Ураалай гоё һайхан мрамораар уралан бүтээгдэһэн хүшөө хүн бүхэнэй сэдьхэлдэ ямар олон һанал бодол түрүүлнэ гээшэб.

Скульптор Владимир Цигалиин архитектор Николай Ковальчугтай хамта бүтээһэн энэ хүшөө мүнөө Ленинскэ шанда хүртэхөөр зууршалагдаа.

Юрий КАРЖАВИН,
АПН-эй корреспондент.

Хубилан түрэһэн „Будамшуу“

Будамшуу, Будамшуу гэлсэнэлта
Буряадхан оронһоо нютагтай хүм,—
гэһэн хонгёо дуунай аялгын зэдэлхэдэ солбон хүнгэн бэетэй, һүбэлгэн хурса ухаатай, ёһотой арадаймнай хубүүнэй урин шарай, оодон торгон тэрлиг һанаанда ороодхидог. Тиигэһээр лэ Будамшуугые Ага, Хори, Алайр, Боохондо, Түнхэн, Баргажан, Түгнэ, Хяагтаар мэдэхэ болонхой бшуу. Яахадаабзэ гэхэдэ, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театрай табиһан «Будамшуу» гэжэ Цырен Шагжинай зүжэг харааүй хүниие олохонь бэрхэ байха. Харин һаяхана хүхюун залуу буруушан хүбүүн Будамшуумнай хубилан түрэжэ, Ленинэй орденто оперо болон баледэйнгээ театрай сценэ дээрэ дахин дуугаа зэдэлүүлжэ, шог наадаяа эхилбэ.

РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай мүнөөдэр нээгдэхэ нүүдэл заседаниие үгтүүлан, энэ хүгжэмэй ехэ форумда хабаадагшадта харуулха зорилготойгоор оперо болон баледэйнгээ театрай коллектив композитор Бау Ямпиловой зохёоһон «Будамшуу» (либреттэнь Цырен Шагжинай) гэжэ шэнэ хүгжэмтэ шог зүжэг найруулан табиба.

Тус зүжэгэй гол рольнуудые СССР-эй арадай артист Л. Линховоин, РСФСР-эй габьяата артист П. Абашеев, артистнууд В. Ян Вен-тун, В. Ян Чен-фан, В. Карпинчик болон бусад гүйсэдхэбэ. Энэ зүжэг ород хэлэн дээрэ табигданхай. Оршуулгыень поэт А. Машистов хэһэн байна.

«Будамшуу» гэжэ шэнэ хүгжэмтэ шог зүжэгые манай республикын ниислэлэй ажалшад халуунаар угтан абаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: РСФСР-эй искусствануудай габьяата ажал ябуулагша композитор Бау Базарович Ямпилов амжалтатайгаар үнгэрһэн түрүүшын харалгын һүүлээр «Будамшуу» гэжэ шог зүжэгтэ хабаадаһан бүлэг артистнартай хөөрэлдэжэ һууна.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Нүүрһэн ба үндэр баян ургаса

...үүн Сибирь окислогдоһон ...үүн ба хүрин нүүрһээр ба- ...юм. Тэрэниие түлишэ болгон ...рглэхын аргагүйшье һаань, ...еринүүдэй аша туһаар үмхи- ...һалаһан ургамалай үлэгдэл- ...— 80 процент хүрэтэр гу- ...нова кислота тэрээндэ бии ...даг. Гуминова кислота хадаа ...шээмэлэй үндэһэ һууринь ...Тэрээнгүйгөөр һайн урга- ...гарахагүй байһаниинь мэ-...

...рхүүгэй университедэй хү- ...дэрилэгшэд техническэ эрдэ- ...доктор, профессор Валентина ...нагай хүтэлбэри доро муу ...чартай нүүрһэнһөө шэнэ тү- ...эй үтэгжүүлгэ болбосоруулан...

...—Шэнгэрүүлэгдэһэн аммиа- ...уһаар гү, али гашуун нат- ...нүүрһэ буйлуулжа углегу- ...нова үтэгжүүлгэ үйлэдбэрил- ...юм,— гэжэ Ларина хөөрэбэ. ...жа буйлуулагдаһан нүүрһэн ...азодтой, 35 процент хүрэтэр ...тэй, тэрэшэлэн молибден, ...ганец, кобальт, цинк болон ...эй байдаг. Һүүлэнь тэрэ- ...е хатаажа бутаруулдаг. Тиин ...рһэнһөө гараһан үтэгжүүлгэ ...ые үрэжэлтэй болгодог, ...мал... түргөөр үндэр болго-..., үндэһыень һайжаруулдаг ...на.

Областиин туршалгын станцида, тэрэшэлэн «Оёкский», «Китойский» гэжэ совхозуудай таряалангууд дээрэ хэгдэһэн туршалганууд энээниие баталан харуулаа.

Газар хахалалгын гү, али культивацилгын үедэ багаар, гурбан жэлдээ нэгэ дахин 1—2 тонно нүүрһэнэй үтэгжүүлгэ гектар таряаланда оруулагдадаг гээшэ.

Тэрэшэлэн нүүрһэнһөө хэгдэһэн шэнгэн үтэгжүүлгэнүүдшье хэрэглэгдэдэг. Тэдэ ехэ түргэн аша үрэ үгэдэгшье һаа, баһал тэрэнэйнгээ зэргээр «шадалаа буурашадаг» байха юм. Тиимэһээ сезон соо энэ үтэгжүүлгые тарилгада 2—3 дахин оруулха баатай болгодог.

Эрхүүгэй областиин, Буряадай АССР-эй зарим ажахынуудта углегуминова үтэгжүүлгэнүүд хэрэглэгдэдэг болонхой. Эдэ нютагуудта окислогдоһон нүүрһэнэй хэбтэшын олон миллион тонно хаданъ тэрэ дутана, хүрэнэгүй аа гү гэжэ айлтагүй. Олонхи ушарта энэ нүүрһэн эгээл үнэгүй, бүтээсэ ехэтэй нээмэл аргаар абтадаг байна.

Владимир Пошатаев.
(АПН).

РСФСР-эй композиторнуудай
холбооной секретариадай
нүүдэл зүблөө угтуулан

ШЭНЭ ДУУНУУДНАЙ ЯАҺАН БЭ?

Саһата үндэр Саянай мундарганууднаа эхилээд, мүнхын уһата Витим мүрэн хүрэтэр нэмжыһэн үргэн Буряад оромнай хэды баян дэлгэр гээшэб: «үүрэй толоной үер туяан соо» янза бүриин эрдэни зэндэмэни, алтантай жэшэхэ болоо һаа — сагаан алтан, ногоон алтан, зөөлэн алтан, мииншье алтан —хэды ехэ барагдашагүй баялигууд оёоргүй һайхан уута абдарнууд соо ябталаатай хэбтэнэ гээшэб. Ганса эрдэни шулуудыеньшье: алмаз, гантиг, бэртэ болор, шүрбэһэн, сахюур гээд лэ захагүй олоор тооложо баймаар лэ.

Тэрэшэлэн Буряад оронноймнай нютаг нуга бүхэндэ «сэсэн сээжын оёорто» сэнгүй һайхан сэдьхэлэй баялиг баһал ябталаатай байдаг. Энэ баялигайнь нэгэн —дуунууд... Аялга, нугалбари ондоотой, янза бүриин хэдэ мянган дуунууд — арадай бэлиг эрдэниин зүйлнүүд. Тэдэнь мүн лэ дотороо ажалай, хатар нааданай, магтаалай, түрэ хуримай, ёгто шогой, гэр бүлын, инаг дуранай гэхэ мэтээр илгарна ха юм. Энээниие бүхы дээрэнь хамталан абажа хараха болоо һаа, ойроо хүртөөгүй шэхээр, оёоргүй ехэ сээл, далай! Энэ далай—профессиональна хүгжэм зохёолой эхин булагынь, эрдэни һайхан шэмэгынь болоно. Энэ хадаа поэдүүдэй, композиторнуудай түрүүшынгээ далбага татаһан, түрүүшынгээ онгосо табиһан, шэнэ поэмэ оперонуудай мүндэлэн түрэһэн далай! «Арад лэ хүгжэм зохёодог, тэрэнииень бидэ зохёолшод, юрэл буйлуулнабди» гэжэ ородой агууехэ композитор Глинкын хэлэһые бү мартаял.

Манай Буряадай композиторнууд түрэл арадайнгаа барагдашагүй ехэ баялиг — дуу хүгжэмые сэгсэлон шэнжэлхэ, ашаглан хэрэглэхэ талаар яһала ехэ юумэ хээ, арадайнгаа аялгаһаа эшэ үндэһэ татажа, хэдэ хэдэн оперо, баледүүдые, хэдэн зуугаад дуунуудые зохёогоо. Жэшээнь, Жигжит Батуевай «Парти тухай», Бау Ямпиловай «Хэжэнгын гол», Дандар Аюшеевэй «Ангарстрой» гэжэ дуунууд одоол арадайнгаа сэдьхэл бодолые аржытар харуулһан гэрэл толи бэшэ гү.

Теэд мүнөө ажабайдалнай шэнэ шатадаа — коммунизм байгуулжа байгаа гайхамшаг шатадаа хүрэжэ ерэнхэй. Энээнтэй нэгэн хамта хүн бүхэнэй оюун мэдэрэлэй эрилтэ улам түргэнөөр ургана. Хүгжэмшье хүн бүхэнэй ажаһуудалда бата бэхеэр нэбтэрэн ороно. Теэд энэ эрилтэдэнь харюусама шэнэ һайн дуунуудые манай композиторнууд мүнөө үедэ бэшэнэ гү? Бэшэнэгүй гэжэ огто арсахын аргагүй. Һүүлэй үедэ илангаяа эхилэн бэшэгшэдэй дуунууд ехээр дэлгэржэ байнхай.

Гэбэшье мүнөөнэй дуунууд арад зонойнгоо эрилтые үшөөл гүйсэд хангажа биранагүй. Нэгэдэхеэр, тематикань нэгэ янзын, ехэнхидээ магтаалай удхатай байдаг. Магтаалай дуунуудһаа гадна, түрэ хуримай, ёгто шогой, гэр бүлын гэхэ мэтын маягтай аад, коммунис ажаһуудал харуулһан удхатай шэнэ дуунууд үгы шахуу байна. Хоёрдохёор, «шэнэ юумэ захадабабди» гээд, арадай аялгаһаа абаха танаггүй холуур хадуурха ябадал үзэгдэнэ. Ямаршье һайн үгэ дээрэ зохёогдоһон болобошье, тиимэ дуун зүбшэн хэлсэлгын богоһо дабажа гарамсаараа таража шадангүй газардашадаг, богонихэн наһатай байшадаг байна бшуу. Иимэ дуун хэндэ хэрэгтэйб.

Сэхыень хэлэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ дуун тушаа анхарал багаар табигдадаг болошоо. Зарим залуу композиторнууд өөһэдөө амяараа бүлэг болоод, ямаршье шэглэлгүйгөр «мунинхадажа» байдаг ушар бии. Тэдээндэ зохёол доор заабари захяа үгэхэ, саг үргэлжэ туһалхашье хүн байхагүй. Тиихэдээ зариман «өөрынгөө шүүһэн» соохоно «болбосоржо» байһан жэшээтэй. Халан орохо залуу нүхэдтөө иимээр хандаха гээшэ ехэ таагүй шэнги. Ахамад композиторнууд баһал өөһэдөө амяараа «хүсэн түгэлдэр бүлэг боложо» хүдэлдэг. Тиихэдээ эгээл үргэн ниитэдэ тон шухала жанр—дуу зохёолгые үнгэрһэн шатамнай гэжэ тоолоод, гансал инструментальна гү, али томо жанрай хүгжэм зохёолгоор дашуурдаг болонхой. Маанадай һанахада, үргэн ниитын эрилтэ гүйсэд хангахын тула дуу зохёолго саг үргэлжын анхаралда байха ёһотой. Энэ дуу зохёолгые саашадань гуримшуулха, улам хүгжөөхэ, тематикыень үргэдхэхэ асуудал уран шүлэгшэдтэй, эрдэмтэдтэй хамта тусхай зүбшэн хэлсэгдэхэ ёһотой гэжэ хүлеэгдэнэ.

Гэхэтэй хамта арадай, профессиональна хүгжэмэй һайн һайхан зүйлнүүд эмхи гуримгүйгөөр дэлгэрүүлэгдэнэ. Теэд энээниие ямар аргаар гуримшуулха ёһотойб? Манай һанахада, республика дотороо хоороор дуулалгые улам үргэн дэлисэтэйгээр хүгжөөхэ ёһотойбди. Искусствада олоороо хабаадалсаха, шэнэ дуу хүгжэм дэлгэрүүлхэ талаар хоор гээшэмнай эгээл таарамжатай арга болоно ха юм. Һайн хоор эмхидхэбэл, олохон хүнүүд дуу хүгжэм аниргүйхэн шагнаад лэ һууха бэшэ, харин тэрэниие гүйсэдхэлгэдэ өөһэдөө хабаадалсаха, хүгжэмэйнгөө культура дээшэлүүлхэ, бэе бэеэ татаха, һургаха аргатай бшуу.

Республика доторнай һайн хоорнууд яһала бии боложо байнхай. Жэшээнь, ЛВРЗ-гэй, мяханай комбинадай хэдэн зуугаад хүдэлмэришэд, албан хаагшадһаа бүридэһэн бүлэг бүлэг дуушад олохон жэлэй турша дотор нилээд һайн ульгэр жэшээ харуулжа байна. Библиотечнэ институдай хоор илангаяа ехэ ургалтатай. Тус хооройхид, жэшээнь, Холминовой «Ленин тухай», Шуманай «Үдэшын одон», Глинкын «Ябууд зохёомол дуун», Шмидтын «Хүхы» гэхэ мэтэ олон янзын орёо хүндэ нугалбаритай дуунуудые сопрано, альт, тенор, баас гэхэ мэтэ дүрбэн янзын аад, доторoo үшөө хоёр янза боложо хубаарһан—бүхы дээрээ найман янзын хоолойгоор яһала өө-мөөгүй, ехэ сэбэрээр, гоёоршье гүйсэдхэжэ байха юм. Сээжын оёорһоо булгилан гараһан тодо тобогор үгэнүүд, аялгынь тон зүб нугалбари, үнгэ гуниг аргагүй тодоор соностожо, яһалашье эльгэ зүрхэнэй утаһые хүдэлгэн хүлгөөн байха юм. Шагнажа һуухада, үнэхөөрөө, зориг бадаруулма, омогорхомоортшье.

Иимэрхүү жэшээ баримтануудые үшөөшье дурдажа болохо.

Гэбэшье хоороор дуулалгын хүгжэлтэдэ эбсэшэгүй дутагдалнууд бии. Олонхи томо томо тосхонуудта тогтомол хоор гэжэ байхагүй. Дурсагдаһан хэрэгтэ эмхи зургаануудай, колхоз болон совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд ёһо тэдысэ, бүдүүлигээр хандана. Энээн дээрэһээ шалтагаалжа, анханай тогтомол хоорнуудшье хүдэлхэеэ болинхой. Жэшээнь, Ивалгын залуушуулай хоор яһала гэмгүй хүдэлдэг һааб даа, теэд мүнөө дуулдахаяа, дуулахаяашье болишонхой. Мэргэжэлтэдгүй юм гү гээ һаа, хамаг юумэн хуу байха. Улаан-Үдэмнайшье тэндэһээ холо бэшэ ха юм даа. Теэд юун дутааб? Үүсхэл, хүтэлбэри. Аймагай соёл культурын таһаг, нютагай хүтэлбэрилэгшэд, сомоной зүблэлөөрхин хоор тухайдаа анхарал табихаяа болишоо.

Илангаяа профсоюзай, комсомолой организацинуудай зүгһөө халуун анхарал хандуулһан газарта хоорнууд саг үргэлжэ амжалтатай һайнаар хүдэлдэг, репертуарыньшье баян байдагынь мэдээжэ. Жэшээнь, ЛВРЗ-гэй профком заводойнгоо хоор тушаа ямар ехэ анхарал оролдолго гаргадаг бэ! Тэндэ дуушан бүхэнэй амжалта, ургалта бүгэдын баяр болодог.

Тогтомол эды тэды хоорнууднайшье дутагдалнуудтай. Нэгэдэхеэр, бройдоол хоёр янзын хоолойгоор дуулаха ябадал олонхидоо ушарна. Ажаглахада, илангаяа хүдөө нютагай дуушад ното ~~мэдэхэгүй, харин~~ шэхэнэй һонороор аялга дууряан хангюурдадаг байна. Хоёрдохёор, аялга бүдүүлигээр хазагайруулха, зарим нотонуудые буруутаар дуулаха ушар үзэгдэдэг.

Хоороор дуулалгые улам үргэдхэхын, дэлисэ ехэтэй болгохын орондо, харин ганса нэгэн солистнуудые дуулуулаад лэ һанаагаа амаршадаг ушар үзэгдэнэ. Тиимэ онсогой дуушадые хүмүүжүүлхын тула тэдэниие нэн түрүүн хоорто һайса ябуулаа һаа, дээрэ бэшэ юм гү.

Энэ тогтомол хоорнуудаймнай дутагдал гол түлэб юун дээрэһээ шалтагаалнаб гэхэдэ, мэргэжэлтэй хүтэлбэрилэгшэгүй байна. Тэрээнһээ уламжалан, дуушадые нотодо һургаха хүдэлмэри ябуулагданагүй. Энэ асуудалда онсо анхарал хандуулаа һаа, арадай хүгжэмэй баялигые сэгсэлон суглуулха хэрэгтэшье ехэ туһа хүргэхэ һэн.

Энээн тушаа культурын министерство болон бэшэ бэшэшье хабаата эмхинүүд бодожо үзэхэ, хэмжээ абахаар болоо гээшэ ха.

РСФСР-эй композиторнуудай холбооной секретариадай зүблөөн дээрэшье энээн тухай үргэн ехэ ярилдаан болохо бээ гэжэ найдагдана.

Р. ЦЫБИКОВ.

Халуун зүрхэнэйнгөө уряалаар

Вьетнамай ажалшадай парти республикынгаа ортошогүй ...далиг нютагуудта ажаһуудаг арад зоной экономико, соёл ...культура хүгжөөхэ хэрэгтэ туһаламжа үзүүлхыень ДРВ-гэй ...залуушуулда хандаһан юм. Халуун зүрхэнэйнгөө уряалаар ...партиин хандалгые ехэ һайшаан угтан абаһан хүнүүд ту...хай доро хэлэгдэнэ.

...Май басаган Ханой городой ...захада хүн боложо боргожо... юм. Тэрэнэй бүлэнь хүшэр ...сэ байдалда байдаг һэн. Тү...шидынь арай шамай үзэг хол...., уншажа, бэшэжэ шададаг ...ай. Харин Вьетнамай арад зон ...низаторнуудые оронһоо нам...үлдэжэ, засагаа гартаа абаа ... Угытэй ядуу айлай басаган ...ргуулида һураха аргатай бо.... Багша болохоор эрид шии...һэн, эрхимээр һурадаг студент ...һон басаганиинь бүхы гэр ...ээ баярлуулаа һэн.

— Эжы, би Хао Бинь хада ...манни,—гэжэ нэгэтэ инсти...һаа ерээд, Май гэртэхиндээ ...бэ.

19 наһатай басаганай шиид...эри хэлбэришэгүй һэн. Тэндэ, ... уулатай нютагуудта тэрэ...е хүлеэнэ ха юм.

Ханойн багшанарай институ...й үшөө хорин студентнэр Май... хамта холын замда зорибо. ...нар бултадаа ниислэлдэ тү...һэн, ехэ болоһон хүнүүд юм.

...Автомобильнуудай харгышье ...бэ. Шэрэнги шэдхын урга...н хаданууде, харьялса урда... голнуудые гаталан, тэдэнэр ...гэр гэшхэлнэд. Басагадые ...жэ ябаһан хүн тээ холо ...лдоһон гэрнүүдые харуу...:

— Энэл даа танай һургуули, —...бэ.

...дахи госхоз тухай энэ хүн ...һэн байгаа. Эндэ эмхидхэг...һэн гүрэнэй ажахынуудай үмэнэ хүдөө ажахын ургамалнуудые тарихаһаа гадна, хадалиг газартай хүдөө нютагуудай өөрын зоной дундаһаа мэргэжэл ехэтэй кадрнуудые бэлдэхэ зорилго габигдана.

Майн һургаха 800 һурагшад 5—7 километр зайда тарашаһан госхозой отделенинүүдтэ ажаһуудаг. Отделенинүүдые холбоһон харгы байхагүй. Хура бороогой ороходо, зүргэнүүдынь һубаг ханааб болошодог. Тэрэнь манатай сагта ехэ аюултай.

Харгын, хүүргын барилга хэжэ һуралсалаа эхилхэ баатай бологдоо һэн. Урдань городто байһан хүнүүд мүнөө хэшээлнүүдые үнгэргэхэһөө гадна, һүхэ, хюрөө, киркэ, модон гадаһа гэхэ мэтэ зэмсэгүүдые барижа хүдэлнэд. Май, тэрэнэй хани басагад ажалайнгаа дүүрэхэдэ угаа ехээр эсэдэг бэлэй. Харин стол дээрэ обоо оргой шалгагдаагүй тетрадьнууд хэбтэнэ. Мүн үглөөдэрэй хэшээлнүүдтэ бэлдэхэ хэрэгтэй. Зарим ушарта үүр сайтар һуугдадаг һэн.

Гурба һара үнгэрөөд байхада. Майн эгэшэнь ерэбэ. Гэртээ бусажа, хэшээлээ үргэлжэлүүлхэ зүбшөөл институдай дирекциһээ тэрэнэй түрэлхид абаһан байгаа.

Теэд юумэн бүтэбэгүй.

...Хүсэтэ һалхин хүүенэ, хура бороон соогуур юуншье харагданагүй. Эрьеһээ халижа гараһан горхон хүүргые хаажархиба, эрьеын саада тээ һурагшанар сугларшанхай байба. Сагай уларилай хэды таарүүгүй байбашье, тэдэнэр һургуулидаа ерэжэ ябаа. Теэд хүүргэгүй ха юм. Яалтайб? Ван хүбүүнэй бамбук өөдэ абиржа гараад, модоной оройе нүгөө эрьедэнь хүрэтэр найгуулхыень Май харана. Мүнөөдэр хэшээлнүүд болохол даа. Майн һурагшад ман, тхо, кса, тхай үгсаатанай түлөөлэгшэд юм. Тэдэнэй олонхинь багшаһаа хоёр дахин шахуу аха. Зариманиинь өөрын бүлэтэйнүүд болонхой. Урдань эдэнэр хэзээдэшье һураагүй. Томо городуудаар ябаагүй, машина гээшые харажашье үзөөгүй хүнүүд олон һэн. Тэдэнэртэ өөһэдын бэшэгшьегүй байгаа. Һурагшанарынь багшынгаа элдэб һонин юумэ хөөрэжэ үгэхыень хүлеэнэ. Теэд һуралсалай программа гээшэмнай аргагүй шанга, хубилгашагүй ха юм. Хэшээлэй үедэ бэшэжэ, уншажа, тоо бодожо һураха хэрэгтэй. Хэшээлэйнгээ дүүрэхэдэ үдэшэ орой болотор хөөрэлдөөн болодог, һурагшадынь элдэб асуудалнуудые һурадаг һэн.

Хэһэн хүдэлмэриингөө аша үрые хаража, наһан соогоо түрүүшынгээ үгэ бэшэжэ һураһандаа омогорхожо байһыень хаража байхада юун гэһэн ехэ жаргал гээшэб!

Май, тэрэнэй хани басагад Хао Бинь хадада хоёр үлүүтэй жэлдэ хүдэлбэ. Тэдэнэй һургаһан түрүүшын һурагшад шэдхэ шэрэнгеэр хүреэлэгдэһэн тосхонуудтахи нютаг зондоо эрдэм ухаанай һаруул гэрэл асарна.

А. Губер,
АПН-эй корр.

Ханой.

Арба найман ороной комитедтэ

ЖЕНЕВЭ, февралиин 27. ТАСС-ай корреспондент Г. Драгунов иигэжэ дамжуулна:

Буу зэбсэг хуряаха талаар арба найман гүрэнэй комитедэй заседани хүдэлмэрилхэ гурим тухай асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгээр мүнөөдэр эхилээ. 18 гүрэнэй комитедэй хүдэлмэриие гуримшуулха зорилгоор, шахардуу шанга байдал һуларуулха хэмжээнүүдэй дундаһаа гүрэнүүдэй сэрэгэй бюджедүүдые хороохо тухай асуудалые, ядерна зэбсэгэй дэлгэрэлгые зайсуулха тухай асуудалые тусгаар илгаруулжа зүбшэн хэлсэхэ гэжэ СССР-эй түлөөлэгшэ С. К. Царапкин дурадхаа.

Америкын делегаци, тэрэшэлэн Англиин болон Италиин делегацинууд комитедэй хүдэлмэри гуримшуулгада һаад ушаруулһан байна. Хүдэлмэрилхэ гурим тухай асуудалаар тусхай заседани үнгэргэхэ гэ... заседанида хабаадагшадай олонхинь хэлээ.

МНР-тэ баяр болобо

УЛААН-БААТАР, февралиин 27. (ТАСС). Хани барисаан, харилсан туһалалсалга тухай договорой, экономическа болон соёл культурын харилсаа холбоон тухай хэлсээнэй МНР СССР хоёрой хоорондо баталагдаһаар 18 жэлэй ойе монгол арад мүнөөдэр баяр баясхалантайгаар тэмдэглэбэ. Энэ гайхамшагта үдэртэ зорюулагдан, Монголой ниислэлэй партийна, гүрэнэй, ниитын организацинуудай, ажалшадай түлөөлэгшэдэй баярай суглаан мүнөөдэр Улаан-Баатарта болобо.

Хани барисаан, харилсан туһалалсалга тухай МНР ССР хоёрой хоорондо баталагдаһан договор, экономическа болон соёл культурын харилсаа холбоон тухай договор хадаа хоёр ороной хоорондохи хани ёһоной харилсаа хүгжөөлгын түүхэдэхи шэнэ, шухала шата болоһон байгаа гээд, монго-совет хани барисаанай бүлгэмэй Центральна Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Б. Лхамсурэн суглаае нээхэдээ хэлээ.

Коммунис байгуулалтада совет арадай туйлаһан амжалтанууд тухай тогтоходоо, үгэ хэлэгшэ иигэжэ онсолон тэмдэглээ. СССР-тэ коммунизм байгуулгада туйлагдаһан асари ехэ амжалтанууд хадаа совет арадай дайшалхы манлай бологшо Советскэ Союзай Коммунис партиин, нүхэр Н. С. Хрущев түрүүтэй Центральна Комитедэйнь сэсэн мэргэн байһые эли тодоор гэршэлнэ, совет бүлгэмэй ажабайдалай бүхы һалбаринуудые хүтэлбэрилгэдэ ленинскэ гол ёһонуудые һэргээн хүгжөөлгын, коммунис бүлгэм байгуулха шухала асуудалнуудые шадамаараар шиидхэлгын үрэ дүн боложо үгэнэ.

СССР-һээ МНР-тэ байдаг онсо, бүрин эрхэтэ элшэн сайд Л. Н. Соловьевой амаршалгын үгые суглаанда хабаадагшад ехэ анхаралтайгаар шагнаа.

Чжу Энь-лай Коломбодо ерэбэ

КОЛОМБО, февралиин 26. (ТАСС). КНР-эй Гүрэнэй Соведэй премьер Чжу Энь-лай, тэрээнтэй суг ябалсаһан хүнүүд Цейлоной ниислэл—Коломбодо мүнөөдэр албанай хэрэгээр ерэбэ.

Бонной ээрхэг түримхэй түсэбүүд

Берлиндэ пресс-конференци болобо

БЕРЛИН, февралиин 25. (ТАСС). Олон талын хабаадалгатай ядерна хүсэнүүдые байгуулха гээшэ Германиие нэгэдүүлхын аргагүй болгохо гээд демократическа Германиин Национальна фронтын Национальна соведэй мүнөөдэр Берлиндэ эмхидхэгдэһэн пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ, СЕПГ-эй ЦК-гай политбюрогой гэшүүн А. Норден мэдүүлээ. Бонной сэрэгэй-политическэ хараа бодолые А. Норден өөрынгөө хэлэһэн үгэ соо дэлгэрэнгыгээр шэнжэлээ. НАТО-гой ядерна зэбсэгтэй флот байгуулха, ядерна зэбсэг шэнжэлхэ, бүтээхэ талаар Францитай холбоо байгуулха, тэрэшэлэн ракетна буу зэбсэг өөһэдөө бүтээхэ аргаар атомна зэбсэг хэрэглэлсэхэ эрхэтэй болохые боннско генералнууд эрмэлзэдэг гээд тэрэ онсолон тэмдэглээ. Тиимэһээ ядерна зэбсэгтэй болохоһоо Германиин хоёр гүрэнэй арсаха тухай ГДР-эй дурадхалые Бонн буруушаана.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур.
1964 оной февралиин 29.

Нэрээ бү хухара...

„Нэрээ хухаранхаар, Яһаа хухара"

Оньһон үгэ

Энэ поэдэй
Эрдэмынь иимэ:
Шэхэ дорьбоон
Шэнхинэһэн,
Хашартайгаар
Ханхинаһан,
Муриишатарынь
Мушхажархиһан,

Хүрдышэтэрынь
Хүлижэрхиһэн.
Уран шүлэгүүдые
Урадхуулжал байдаг,
Аадар шэнгеэр
Адхаруулжал байдаг.

Уншаад тэрэнииень
Урмаа хухархаар:
Гүйсэд оройдоо
Мүлигдөөгүй,
Гүнзэгы бодолоор
Шэмэгдээгүй,
Холбоһон үгэнүүдһээ,
Хооһон сууряанһаа,
Хонгёо абяанһаа
Ондоо юумэн
Оройдоош үгы даа...

Хайрлыш даа, поэт,
Харюусалгаа үргыш даа,
Хүниие, поэзиие
Хүндэлдэг болыш даа.
Нэрэеэ һанажа,
Нээрээһээ оролдожо,
Уншаад хүнэй
Урмашан баясахаар
Шаб гэһэн эдеэшэг,
Шанартайхан шүлэг
Алтандал яларуулан,
Адхаруулдаг болыш даа.

Ш. Нимбуев.

Очерк

ТҮҮДЭГЭЙ ДЭРГЭДЭ

Хүйтөөр зэнхыһэн энэ үглөө халлажа бирагдаагүй хонид хорёоһоо бэлшээридэ гаража дурагүй. Бардаастай шангаар оог хуугай дуулабашье, үргэнөөр сэлигдэһэн хорёогой үүдээр түрүүлжэ гараха хонин олдобогүй.

— Сэжэб, Цырен-Хандатан, ерэгтылши! Бузарнууд байраһаа гараха юм бэшэл,— гэжэ Дарима Цыбикова нүгөө хорёо соо үбһэ урижэ ябаһан нүхэдөө дуудана.

Хамаг нюураа шаали зузаан пулаадаар һайса дулаалһан, зубсаа дэгэлтэй эхэнэрнүүдэй нэгэн ойртожо:

— Ээзэ алдамарнуудш эндээ туража үхэхэеэ һанаалтай, хээрэ гарабал үлэн хагда шэмшэлжэ. гэдэһээ дүүргэхэеэ мэдэхэгүй,— гээд хорёо соогоо хөөрсэгнэлдэһэн хонидтоо гэмэрнэ.

Хонидоо байраһаань гаргаад, Нарһата нуурай нуга руу туужа ябатараа, Дарима гэдэргээ эрьен:

— Бадма-Цырен, өө Бадма-Цырен,— гэжэ дуудаһанайнь удаа тобхорхон харахан гэрһээ шүрдэгэр сагаан үбгэн үүдэндээ гарана.— Сэжэбтэй үбһэндэ ошолдоод ерээрэй. Ветеринарай ерэбэл, үбшэлһэн хониёо харуулхаяа мартабаш,— гэжэ захяад, утаар һунаһан хонидойнгоо хойноһоо нэхы дахаяа газараар шэрэһээр саашална.

Талада тараһан хонид аяар үглөөнэй саһа сабшажа, хүлнүүдынь эсээ ха. Үбэлэй һарын үсэд хүйтэндэ нюсэгэн бэлшээри дээрэ зогсоһон Дарима хонишон даараа ёһотой, түүдэгхэниие аһаанхай хажуудань тобойжо һууна. Таража бэлшэгшэ хонидойнгоо маараан cooһoo хурьганай шэнгэхэн хоолой игсажа. Дарима дахаяа һэхэжэ унагаан, хонидой гүн уруу гүйдэлөөрөө ошоно. Буржагархан мироноc үүлтэрэй хурьган гаранхай, хажуудань эхэнь энхэрэн тухашарна. Дарима гараһан хурьгаяа галайнгаа дэргэдэ асаржа, эрьежэ ябадаг шарга ай моритой сакманцигай ерэхэ зүг руу хаймадан байжа харабашье, хараадаа юумэ оруулбагүй. Зэрэлгээтэһэн тала сайран манаржа, хээрын һалхин саһата талаяа жэлэжэ, багахан хүрилөөнүүдые хойно хойноһоо урилдуулна. Үбэлдөө дайда ямар жэгтэй, уйтай хооһон болодог гээшэб гэһэн бодол хонишон эхэнэрэй зосоо ороо ха. Тэрэ онсо һонин зүйл ойлгожорхиһондол хизааргүйгөөр нэмжыһэн саһата дайдаяа хаража, тогтон удаан зогсобо. Унтархаяа һэдэжэ, ульһаяа хумиһан түүдэгээ һэргээжэ, уурал һабагша нойтон хурьгаяа урдаа барин, галда шарана. Табиһан түүдэгынь урматайгаар аһажа, дэлхэйдэ хонин түрэһэн жаргалтай хурьган хорин жэлдэ хонишон гэжэ алдаршаһан Дарима хоёр түүдэгэй ульһанда аярхана. Урматайгаар ошотогшо түүдэгэй дүлэхэнүүдэй залирха, бадархые һайхашаан хаража һуухадаа, хонишоной досоо зунай үдэр үймэгшэ олон хэдэгэнээдтэл олон бодолнууд тархи соонь үймэжэ эхилшэбэ.

...Үнихэн лэ саг үнгэрөө даа. Тиихэдэ багахан ябаа. 1932 оной хубисхалта үе. Агын аймагай Зүдхэлиин сомондо абындаа айдар дорюун басагахан болоод ябахадаа, эхэтэеэ талада унай табин, үдэшын һэбшээндэ хони бэлшээлгэһэниинь мүнөө тон элихэнээр нюдэнэйнь урда бодоно. Эхэнь юрын малша буряад басаганай хуби заяагаар үршөөгдэһэншье һаа, уран бэрхэ, уян гоё хоолойтой эхэнэр һэн. Унайнгаа дэргэдэ басагантаяа һуухадаа дэлгэр һайхан дайдаяа, дорюун хүхюу байдалаа, эмниг жороо мориёо, дүүрэн һайхан дураяа магтан аялга нимгэн хоолойгоор дуулаа һэн. Дууниинь агалаг дайдын жэргэмэлэй дууһhaa холо хонгёо, холо ойлгосотой, холо уриинаар долгитон, арбанхан зургаатай басаганай аляа илдамые доһолгон. үрэ зүрхэндэнь хадуугдан үлэһэн юм. Эхынгээ дуугаа дуулажа дүүргэһэнэйнь удаа басаганиинь нёлбоһотой нюдөөр: «Эжы, ондоо намда дуу бү дуулаарай»,— гэхэдэнь, эхэнь мэгдэжэ, дураа гутаагүй, энэ үедэ дуунайнгаа ямараар басагандань нүлөөлһые ойлгоод:

— Талын һайхан сэдьхэл талада һүжэрһэн дуун хоёрые бэедээ шэнгээхэ гээшэ малша зоной барагдашагүй баялиг юм,— гэжэ эхэнь харюусаа һэн.

— Басаган, хэн болохоёо хүсэнэш?— гэжэ эхынгээ асуухадань, олон юумэ бодонгүй, Дарима «Би малшан болохоб» гэжэ эхэдээ тиихэдэ харюусаһанаа мартаха аал.

«Зүб даа. Би хүсэһэн, зориһоноо абажа шадаа байнаб. Малшан нэрэеэ нэрлүүлжэ, нэгэнэйл тухай жаргалтай, нэгэнэйл зэргэ нэрэ түрэдэш хүртэнхэйб. Хэнһээ юугээр дутуубиб? Эрдэм бэлигээр дутуу гүб? Эрдэм бэлиг үгы, эндэ дааража хүлдэжэ һуугааш һаа, жаргалаар дуталдааб гэжэ хэлэхэгүйб. Нарһатын дунда һургуулида һуража байһан Хандажаб басагамни баһал малшан болохоб гэжэ хэлэдэг агша, яахань һэм даа. Һургуулияа дүүргээд, дээдэ һургуулида орожо, зоотехник болохоор хүсөө хадаа баһал малшан болохо хүсэлтэй гээшэ. Бүхы үг унгимнай малшан гэжэ алдаршаг лэ. Яаха һэм!

Малша зон юугээрээ, хэнһээ доро гэхэбта, тиигэжэ бүлэалдажа, ябаа һаа, хүн зонһоо эшэжэ, хэлэ амаяа хабшаарай. Би Цэбэгэй Дарима малшан гэһэн алдартайб. Нюураараа, нэрээрээш, хубяарааш болоо һаа, нэгэнэйл тухай ухаатай, нэгэнэйл тухай жаргалтайб. Ажалайгаа амжалтаар болоо һаа, алиханшье һайхасаанууднаа дутахагүйб. Үнгэрэгшэ жэлэй үбэлжэлгэ хэр үнгэргэбэш, хэды хони гарзатуулбаш гэжэ асуубалтнай, нэгэшье хурьган гарзалжа намай хойшо татаагүй гэжэ хэлэхэб. Тушаажа абаһан 588 хонинһоо нэгэ, хоёроошье дутуугүй тэбхэр 600 хурьга тэнжээгээб. Энэ жэлдэ 618 эхэ хонидһоо 499 хурьган гараад байна бшуу. Энээхэн бэгзэгэрхэнтэй 500 болоо юм aaб даа»,— гэжэ бодохолоороо бээрэһэн уралнуудынь «табан зуу, табан зуу» гэжэ гүбэрбэ.

Тэнжэжэ хаташаһан хурьган хүхэ бэдэрэн хонишон эзэнэйнгээ хормой доогуур тэмтэрнэ. Үдэрэй эды багаар эрьен ерэдэг сакманщигаа һанажа, нэлэнхы сагаан тала руу дахин хараба, нюдэнэй хараагай хүрэхэтэй, үгытэй газарта, Соobоолхын нуурай соолго дээрэ хэнэйшьеб мори шарга түглынэ. Лаб лэ сакманщик ёһотой.

Наранай баруулжаа, түргэндөө ороод байхада, бэлшээридэ гараһан хурьгадаа һанажа садаһан хонид Хуһан толгойн байра тээшэ яаруугаар субажа ябаад һэн.

Цэбэгэй Даримын бүхэли үдэрөө хээрэ хони адуулжа, бээрэжэ бэгзышоод ерэхэдэнь, Бадма-Цырен нүхэрынь гэрээ һайса түлиһэн, Хандажаб басаганиинь эдеэ буйлуулһан хүлеэжэ байгаад һэн. Гэртээ орожо һайн дулаасажа үрдеэгүй байтарнь газаань машина ерэжэ тогтон, совхозой парткомой секретарь Ким Дашинимаевич Цыдыпов, комсомолой эхин организациин секретарь Бато-Цырен Данзанов, үшөө танигдаагүй, бэеһээ ехэ сүүмхэтэй залуу хүбүүн, фермые эрхилэгшэ Сэнгэ Цыдыпов гэгшэд орожо, элдэб асуудалнуудые һураад һалаха һандаха юм бэшэ.

— Дутагдал дунданууд олон. Энэ үбэлэй уларил шанга. Үбһэ хүлаһан хяһамар болонхой, тиибэ яабашье байлдажал байнабди,— гэжэ Дарима Цыбикова бии байгаа дутуу дундануудаа хөөрэхэдөөшье, ажалдаа ушардаг хүшэр хүндэнүүдые дабаха, зориг хүсэл, этигэл дүүрэн байгаа бэлэй.

Нарһатын совхозой 4-хи фермын Хуһан толгойн отара дээрэ багахан хуушан гэрхэн оршохо. Тэрэ гэрэй ханада «Эндэ коммунис ажалай ударник Дарима Цыбикова ажалладаг, ажаһуудаг» гэһэн үгэнүүд алталмал үзэгөөр бэшээтэй байха.

Хуһан Толгой, ошобол, энэ айлда аргагүй орожо, болоһонһоонь ама хүрэлсөөд гараарайт, таниие табяад наһатай, набтархан бэетэй тэбхэр улаан шарайтай хүгшэн, ербэгэр ямаан һахалтай үбгэн хоёр угтан хүндэтэйгөөр хүлеэн абаха. Юундэб гэхэдэ, ажалша малша буряад угсаатан бүхэн тиимэ байгаа урданшье, тиимэл үлөө мүнөөшье....

Ц. ШАГЖИЕВ.

Хориин аймаг, Нарһатын совхоз.

Үбэл. Сарьдаг уулын жалгада. **П. Яхновецкиин** зура[г]

Хуушанай юрөөл

1. Үглөө бүри наранай һайханиие хара,
Үдэр бүри юрөөлэй һайханиие дуула!
2. Булаг бүриһөө малаа уһалжа,
Бууса бүридэ тоонто тайжа яба!
3. Сэргэһээш агтын хүлэг бү таһараг,
Богоһоһоош хүнэй хүбүүн бү таһараг!
4. Үрхөөртнай наранай туяан орожо байг,
Үүдээртнай үбгэд орожо, юрөөл үгэжэ байг!
5. Унашагүй сэргэтэй,
Унтаршагүй гуламтатай һуугаарай!

Л. Линховоиной *суглуубариһаа.*

ШОГ

Түмэр модон хоёрой гомдол

Хабарай һайрамай харьялжа эхилээд байхада, хото хүдөө хоёрой хоорондо хэбтэжэ байһан түмэрһөө модон асууба:

— Эй, ши, шэлдэн хатуу түмэр юундэ шэг шарайгаа хубилган муудабаш?

— Эх, модон, модон! Биш түймэртэ шатажа байналби, бүхы арһэ мяхамни суухаржа, шулгаржа, минута бүхэндэ зобожо байхадаа муудаа бэзэб.

— Ямар түймэр... Утаан, үнэр, улаан дүлэ харанагүйлби.

— Харагдадаггүй «дүлэн» хамаг бэеым, толотомо шарайем эдижэ байнал. Шэнэхэн машина боложо, гурбан жэл соо ажаллаад байхадам, нэгэ заводой хашаагай углууда орхижорхёо һэн.

— Эй баарһан, хаанаш суурхадаг бэешни даа.

— Зүб, зүб, хаанашье туһатайб. Нэгэтэ үбһэнэй машина болоод, хүдөө колхоздо ажаллажа байтарни. үбһэнэй дүүрэхэлээр холын буртаг шугы соо орхижорхёо һэн. Тэндэ жэлһээ үлүү жэбэдэ эдюулэн хэбтэжэ байнаб.

— Теэд, ши модон баһа юундэ муудашабаш?

— Шиниингээ хюрөө, һүхэ болоод унагаахадаш, һаруул дулаан гэр, һайхан шэрэтэй мебель болохоёо тунгалаг уһанай түргэн долгин соо һүрхэйл баяртай гүйлгэжэ ябатарнай, нэгэ зариман намаг, шабартай эрьедэ торолдошоод, хэдэн жэлдэ хорхой шабхайда эдюулжэ үмхирнэл. Эзэмнай маниие шэрэжэ уһанда урадхуулһанайнгаа түлөө гүрэнэй мүнгэ абахадаал, бидэнээ мартажархидаг.

— Баарһан, баһал гомдолшни ехэ ха юм даа,— гэжэ түмэр модые хайрлажа оробо.

— Гомдолни тоололжо барашагүй. Маниие болбосоруулдаг зарим цехүүд ямаршье тоо бүридхэлгүйгөөр, ханамжа хайрагүйгөөр хэршэжэ отолоод халжарлидаг. Баһа хүтэлбэри һулагашаг, хашаа, харуул муутай предприятинуудһаа ябадалайш зонууд, өөрэйншье хүдэлмэришэд маниие түлеэ хэхэеэ зөөжэл байдаг.

— Тиимэ, бидэ хоёрой гомдолые хэн мэдэжэ, хэзээ туһалхаб!— гэжэ түмэр модон хоёр голхоролдожо байгаа һэн.

Нима Цынгуев.

ШЭДИТЭ ГЕРБИЦИДҮҮД

Зарим нэгэн ургамалнуудта хэрэглэгдэжэ болохо, тиихэдээ буртаг үбһэ, ногооеынь дараад, таримал ургамалда хоро хүргэхэгүй гербицидүүдые бии болгохо гэһэн зорилго ургамалнуудые хамгаалха Бүхэсоюзна институдай гербицидүүдэй лабораториин коллектив урдаа табиһан байгаа. Мүнөө энэ талаар зарим амжалтанууд туйлагдаа. Илангаяа кукурузын тарималай буртаг үбһэ дараха һайн гербицидүүд бии болгогдоо. Синильнэ кислотэ хлор хоёрые холижо бүтээгдэдэг симазин гэжэ препарат илангаяа нүлөө ехэтэй байба. Тэрэ кукурузын тарималай, саад сэсэрлиг болон виноградай, тэрэшэлэн таримал ой модоной буртаг үбһэ ногооe адли һайнаар үгы хэдэг. Үшөө хэдэн жэлэй туршада нүлөө үзүүлһээр байдаг хадаа симазин бүришье ашаг туһатай болоно.

Иимэ гербицидүүдые тариалан дээрэ удаан сагта хэрэглэлгэ гайхамшаг һайн үрэ дүн харуулаа. Тиин Ставрополиин хизаарэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо 5000 гектар талмайн кукурузын ургамалай буртаг үбһэн гербицидүүдээр сэбэрлэгдэһэн байгаа. Энээнэй ашаар колхоз 23 мянга гаран центнер ороoһо нэмэжэ абаа. Химическэ аргаар буртаг үбһэ сэбэрлэлгэдэ гаргашалагдаһан солхооб бүхэн 12 хүрэтэр түхэригэй нэмэлтэ продукци абажа харюулагдаха байна гээд институдта тоолоожо гаргаһан байна..

Николай БОЛГАРОВ.
(АПН).

Элдэб һонин

МОСКВА. **Радио дамжуулгын болон телевидениин талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Гүрэнэй комитет «Кругозор» гэжэ журнал һара бүри хэблэн гаргадаг болохонь. Энэ журнал 20 барламал хуудаһатай, дуугардаг долоон пластинкатай юм. Тиимэһээ энэ журналые уншажашье, шагнажашье болохо. Зураг дээрэ: «Кругозор» гэжэ шэнэ журнал.**

ТАСС-ай фотохронико.

ГАЙХАМШАГТА МОДОН

Энэ чинар модые долоон хүн гарһаа барилсаад, алдалан тойроод, бүһэлжэ хүрэхэгүй юм. Энээнэй хүндыдэ нилээд олон хүн орожо һуугаад сайладаг байгаа. Мүн хүн зониие бэшэг номдо һургаха ажал ябуулагдажа байха үедэ һургуулиин байрагүй дээрэһээ ойро шадар хүнүүд эндэ сугларжа, ном бэшэг заалгадаг байһан домогтой.

Асари томо энэ модоной үндэһэн дooроһоо шандан булаг ундаран гаража, бишыхан нуур тогтохной. Эндэнь, номин хүхэ набша мүшэрэй һүүдэртэ һүрэг олон загаһан хушууран тамаржа ябадаг байна.

Гайхалта энэ чинар модон олон зуугаад жэл соо ургажа, нютагай зоной үльгэр, домогто оронхой. Узбекистанай Сурхан-Дарьин областиин Сайрон нютагай арад зон «элинсэг-хулинсагуудай модон» гэжэ энээниие нэрлэдэг байна.

ЭЛДЭБ ҮНГЭТЭЙ УРАСХАЛ

Дунда Азиин элдэб эсын юумэ үзэһэншье шэнжэлэгшэд энээниие харахадаа, нюдөө сабшангүй ажагладаг. Узбекистанай Зеравшан гэжэ нютагта уулын түргэн урасхалтай Шинг гэжэ гол Магиану гэжэ нүгөө голдоо ороно. Энэ хоёр голой ниилэһэн бэлшэр дээрэ уһанай урасхал мушхаран эрье сохино. Уһаниинь хара-ногоон үнгэтэй. Уһанай үнгэ хүхэбтэр гү, али сэнхир байдаг бэзэ даа. Теэд энэмнай иимэ бэшэ, харин яг хара-ногоон үнгэтэй.

Шинг голой уһан юундэ иимэ юрэ бусын үнгэтэй байгааб гэхэдэ, энэ гол адагтаа хүрэтэр урдахадаа уулын долоон тооной нуур дайража, тэрээн бүриин доогуур шүүгдэжэ урдадаг байна. Тиигээд хамагайнь һүүлшын нуур далайн нюрууһаа 1680 метр үндэртэ байдаг, хара-ногоон уһатай юм. Энэ нуур доогуур шүүгдэжэ гарахадаа тэрэнэй үнгөөр будагдан, тиимэ үнгэтэй болоно ха юм.

ХҮРИН ҮНГЭТЭЙ САҺАН

Курган-Тепе гэжэ үзбек тосхоной айлнууд байгаалиин угаа һонин үзэгдэлэй гэршэнэр болоһон байна: эндэ хүрин үнгэтэй саһан оробо. Энэ унаһан саһанай гүнзэгынь зарим газарта 15 сантиметр хүрэһэн байха юм. Теэд хайлахадаа энээнэй үнгэнь бүри хара-хүрин болоһон байгаа.

Курган-Тепедэ ороһон саһанай үнгые агаарай уларил шэнжэлэгшэд иигэжэ тайлбарилба: саһанай орохын урда тээхэнэ Кзыл-Кум гэжэ сүл губида хүшэ ехэтэй һалхи шуурган боложо, газарай шорой тооһо дэгдээһэн байна. Агаарта гараһан тэрэ тооһон саһанай үүлэтэй холисолдон ябаһаар хүйтэн агаарта сохигдон, хүрин үнгэтэй саһан ороһон байна

ИОСИФ СИГАЛОВ,
АПН-эй корреспондент.

ПЛАСТМАССААР ХЭҺЭН БУУ

Ижевскэ городто байгуулагдаһан выставкэ дээрэ ехэ һонин экспонад табигдаба. «Гараараа барижа болохогүй» гэжэ харагшадта уридшалан һануулһан бэшэгтэй соносхол һонирхуу хүнүүдэй гарһаа тэрэ экспонадые хамгаалжа шадабагүй. Харагшад энэ һонин бууе удаан байжа хараханаа гадна, гартаа барижа нарин нягтаар эльбэн байжа үзэнэд. Гайхамааршье юумэ энэ бууда яһала бии. Буугай сэмгэнэй хоёр хажуугай, мүн дээдэ талын хабхаг, ара тала, оёор, шабхын һуури болон сахариг бүгэдэ поликапролактамаар хэгдэһэн, гохонь волокнидоор, сэмгэниинь шэлээр хэгдэмэл байха юм.

Эдэ бүгэдэнь ангуушан хүндэ тон танил бэшэ байхаһаа гадна, найдамгүй юумэ шэнги һанагдана. Хэндээ хэрэгтэй шэл сэмгэн бэ? Нэгэ лэ буудахада тэһэршэхэ юм бэшэ аал?

Гэбэшье нимгэн хүнды шэлээр хээд, дээрэһээнь пластмассаар бүрхээжэрхиһэн энэ сэмгэнэй найдамтай бэхи байһаниинь шалгагданхай. Пластмассаар хэһэн буув 8 мянга удаа буудан шалгахада ямаршье гэмтэл болоогүй. Харин юрын буу иимэ олон буудалгые тэсэдэггүй байһан юм. Пластмассаар хэһэн иимэ хүнгэхэн, гоё, бүхэ бэхи бууе Ижевскын механическа завод удахагүй олоор үйлэдбэрилэн гаргажа эхилхэнь.

Хоёр аматай ИЖ-58 буугай модон хэрэгсэлнүүд баһа һаяар һэлгэгдэхэ байна.

(АПН).

Гутаһан гурбан

БИШЫХАН РАССКАЗ

Сагаан һарын хуралай үеэр дасан ошоһон мүргэлшэ гурбан һамгад нэгэ ламында сугларaад, үргөө дэлгэн мохёо халаажа, энэ тэрэ юумэ хөөрэлдэбэ. Ламын няасагар пеэшэнэй амһар һахин сомсойлдоһон һамгадай һанаха юумэн һонигүй. Шэрэм дээрэ табяатай амһартануудай зариман соо зулын тоһон, сэржэмэй хара, шара улаан сай.

Мүргэл һүгэдэлөөр ерэһэн тэдэ һамгадай хөөрэлдөөн захадаа гарахаар бэшэ, хэрэгтэ хэрэггүй юумэ шашалдана. Тиигэжэ һуутараа һамгадай нэгэн нүгөөдүүл тээшээ хаража:

— Мүргэлөөр ерэһэн хүнүүд аад, аманай алдад юумэ бү дуугаралсая. Нүгэл шэбэл саш. Абяа шэмээгүй һуужа, маани мэгзэмээ уншая. Түрүү дуугарһан хүмнай хамаrһаа ехэ нүгэл үргэлүүжэн,— гээд амаа барин пэгшэнэ. Ну[...] дуулишье нүхэрөө һажаажа, «ам[...] даа уһа балгабад».

Нямбалһан һамгадай нэгэн [...] ядан гээд, дуггагад гэжэ шэрээ[...] рэһээ аяга абана. Тэрээн соогоо[...] ра сай бэшэ, шара тоһо хээд, [...] гөөдүүлдэ мэдүүлхэгүй гэжэ [...] тэгэшэнэ. Хуһан тоһониинь у[...] дань билагдаад, нэбтэ нэбши[...] юумэндэл елынэ. Үнөөхи һа[...] үлэ мэдээшэ болон хамсыга[...] амаа аршана.

Хоёрдохи һамганиинь хоолой[...] хатаа гаргахам гээд, забьятай[...] раһаа нэгые хээд гудамхижар[...] гэхэдээ хахаад сасаад, хамар а[...] раа нёлбоһо сэсэргэбэ.

— Пэхь, янаб энэш,— г[...] гурбадахи һамган ама алдаба. А[...] гараһандаа аягүйрхэн, дуугай. [...] хи ууһан һамган амаа халан[...] даад хүхюутэй:

— Би-би дуугараагүйб,— гэж[...] хёо.

— Хоюулан дуугарбат,— г[...] нүгөөдэ һамган энеэжэрхиһэн б[...] на. Нямбалха гэһэн һамгад бү[...] дуугаржа, «нүгэлөө тэгшэлбэ».

Мүргэлөөр дасан ошоһон һа[...] гадай хэниинь «буян олоожо» ха[...] ба хаб?

Н. Жамбалов.

Гал аһаахадаа нойтон түлеэ[н]дэ керосин, илангаяа бензин [...] адхагты. Иигэжэ гал аһааха[...] аюултайшье, хорюултайшье. Ти[...] гэнхаар түлеэн гү, шулуу нүү[...] һэн дээрэ нэгэ адха томо да[...] хаяхада, гал дүрд гээд носошол[...]

Таабариин тайлбари

Манай газетын февралиин [...] ой номерто толилогдоһон таа[ба]риин тайлбари иимэ: 1 капу[...] 2. парашютист, 3. спутник, [...] гууpһан. Энэ таабаринемнай [...] хаминай Нурта тосхоной мал[...] Доржи Цыренов, Очир Бальжи[...] Доржи Будаев, Ханда Буд[...] Маша Будаева, Сергей Да[...] гэгшэд таабарине гол түлэб [...] таагаа.

Шэнэ таабари

Дайдын олон модонуудта
Далигүй шубууд һууба.
Энэ олон шубуунуудые
Эрхин үгы хүн харбаба.
Тэрэ харбагдаһан шубуунуу[д]
Амагүй хүн залгиба.

Б. Ба[...]

МАНАЙ ТАЙЛБАРИ

Абтаһан үгэнүүд тухай

Ондоо хэлэнһээ үгэ хүүрнүүдые абажа хэрэглэдэггүй хэлэн гэжэ дэлхэй дээрэ байгаагүй ёһотой. Юундэб гэбэл, арад зон ажахы болон соёл болбосоролойнгоо талаар бэе бэедээ нүлөөгөө үзүүлжэ байдаг бшуу. Жэшээнь, буряад хэлэндэмнай түгэд, монгол, түүрхэ, манжа гэхэ мэтын олон ондоо хэлэнүүдһээ абтаһан үгэнүүд үсөөн бэшэ бии юм.

Илангаяа ород хэлэнһээ, мүн энэ хэлээр дамжажа, лата, грек, англи, немец мэтын хэлэнүүдһээ ороһон үгэнүүд буряад хэлэндэмнай бүришье олон байха. Эдэ үгэнүүд үни абтаһан, һая абтаһан үгэнүүд боложо хубаагдана. Һая абтаһан ород үгэнүүд гол түлэб литературна ород хэлээр, хэблэл, радиогоор дамжуулагдажа, буряад хэлэндэ ородог туладаа, балай ехээр хубилдаггүй (парти, правительство, колхоз, совхоз, кино, театр г. м.). Харин үни сагта абтаһан ород үгэнүүд буряад хэлэнэй үгүүлгын гуримда бүрин орожо, абтаһан бариһаниинишье мэдэгдэхээ болиторoo хубилаад, үндэһэн хэлэнэймнай үгэнүүдтэл адли болошодог. Тиимэһээ ород хэлэнһээ үни хада абтаһан зарим үгэнүүдэй тайлбариие энэ тэмдэглэл соогоо үгэебди.

ПУЛААД

Ородоор «платок» гэнэ. Энэ үгэ «плат» гэһэн бүри үнинэй ород үгэһөө гараа. Тэбхэрхэнээр хайшалһан бүдые ородууд тиигэжэ урдань нэрлэдэг байгаа гэхэ. Жэшээлбэл, ородой ехэ поэт Николай Алексеевич Некрасов: «Белый плат в крови мокрёшенек...» гээд бэшэнэ. Хожомынь ородууд «плат» гэхын орондо «платок» гэдэг болоо, теэд абтаһан энэ үгэмнай хуушаараа үлөө. Тиимэһээ пулаад гэжэ үгэ ородуудай «плат» гэлсэдэг байһан үедэ, бүри үни сагта буряад хэлэндэмнай ороһон болоно хаяа.

ПЕЭШЭН

Ородоор «печь» гэдэг. Энэнь (эдеэ) болгохо, бариха гэһэн удхатай үгэһөө гараа. Жэшээ: **печь** хлеб—хилээмэ бариха. **пекут** пироги—пирог барижа байна г.м.

ШЭНИИСЭ

Ородоор «пшеница» гэнэ. Бүри урдань ородууд шэниисэеэ **«пшено»** гэдэг байһанаа, һүүлшэг тээшээ «пшеница» гэдэг болоһон гэхэ. Тиимэһээ шэниисэ гэжэ үгэ буряад хэлэндэ хожомшог ороһон болоно.

МУЖАА

Ородоор «межа» гэдэг. Энэнь **меж, между** гэжэ (хоорондо, дунда гэһэн удхатай) ород үгэнүүдһээ гараа юм.

ЗАЛУУГ (ЗААЛИС)

Ородоор «залежь». Энэнь **лёг, залёг, залёживаться** гэжэ (удаан хэрэглэгдэнгүй хэбтэхэ гэһэн удхатай) үгэнүүдһээ гараа. Залууг (заалис) гээшэмнай баһал иимэ удхатай гээшэ ааб даа.

БООЖО

Ородоор «вожжи» (нэгэнэй тоодо: «вожжа»). Энэнь **«водить»** (залаха, хүтэлхэ) гэжэ үгэһөө гараа. Үнэхөөрөөшье, боожоороо морёо хэрэгтэй тээшэнь заладаг бшуу.

Дээрэ дурсагдаһан үгэнүүдээр нэрлэгдэдэг зүйлнүүд (пеэшэн, боожо, шэниисэ гэхэ мэтэ) бүри урда сагта буряадуудай дунда хэрэглэгдэдэггүй байгаа. Тиимэһээ эдэ зүйлнүүдые нэрлэхэ үгэнүүдэйшье байгаагүйнь элитэ. Жэшээнь, ородуудые һажаагаад, модон гэр баридаг болоходоо, буряадууд **углуу, пеэшэн** мэтын үгэнүүдые абалсаа. Түхэреэхэн һэеы гэртэмнай углуу, пеэшэн мэтэнүүд байгаагүй бшуу даа. Баһа урда сагта буряадууд тэргэ морёор ябадаггүй байһа дээрэһээ **боожо, сэртэзниг, дугаа, шожоолхо** мэтын үгэнүүдые ород хэлэнһээ абаа хаям. Тиихэ зуура, үни заяанһаа хойшо эмээл морёороо хазаар даруулан хатаргадаг буряад зоной хэлэндэ **эмээл, хазаар** гэхэ мэтын үгэнүүд байнгүй яахаб. Мүн эдэ үгэнүүд монгол, хальмаг хэлэнүүдтэшье бии (халха монголнууд хадзаар, эмээл гээд, хальмаг зон хадзар, эмаэл гэдэг). Энээгээр бодоходо, эмээл, хазаар гэһэн үгэнүүднай нилээд үнинһөө хойшо хэрэглэгдэжэ байһан болоно.

Ц. Б. БУДАЕВ.
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

Редактор
Ц. О. ОЧИРО[В]

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабселькоров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и переводов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00051. Зак. № 165.

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной февралиин 29.